

DESPRE ÎNMORMĂNTĂRI, PREDICI ȘI RUGĂCIUNI LA VREME DE RĂZBOI (1915-1916)

IOANA RUSTOIU
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

Primul Război Mondial a surprins prin amploarea și durata sa nu doar pe cei direct implicați în organizarea și susținerea acestuia, dar și instituțiile bisericesti care, prin dimensiunea mobilizărilor, se văd lipsite de o parte însemnată a credincioșilor.

Bisericii îi revine sarcina de a transmite ordinele luate la nivelul guvernelor statelor implicate, iar consecințele economice determinate de prelungirea conflictului armat afectează și populația aflată în spatele frontului. Ierarhii celor două biserici românești din Transilvania sunt nevoiți să facă față noilor provocări determinate de război. Dacă la început circularele emise de la Sibiu și Blaj îndeamnă spre solidaritate și într-ajutorarea familiilor celor plecați pe front pentru strângerea recoltelor ori donații în bani către cei rămași orfani, în timp, în condițiile în care numărul celor mobilizați a crescut, iar penuria de alimente a început să afecteze tot mai mult populația, discursul este extins, iar circularele încep să prevadă și măsuri legate de timpul desfășurării slujbelor ori chiar modificări ale tipicului bisericesc. Cum cei apți de muncă sunt tot mai puțini, se recomandă oficierea de liturghii mai scurte și se îngăduie lucrul la câmp în timp de sărbătoare, desigur după revenirea de la biserică. Preotul slujitor al altarului e oricum nevoit să facă față lipsei de cantori, să suplinească învățătorul mobilizat și, mai mult, să ia decizii importante în condițiile în care comitetele parohiale nu se pot organiza din lipsă de cvorum ori din interdicția impusă de război care îngreuează libertatea întrunirilor. Tot parohul era cel care trebuia să susțină prin sfaturile sale moralul celor rămași acasă și, mai ales, să ofere mângâiere și sprijin celor care pierd pe front părinți, soți, frați.

Dincolo de textele oficiale ale circularilor emise de mitropolii celor două confesiuni - greco-catolică și ortodoxă -, păstrate prin arhivele parohiale ori în cele ale protopopiatelor, situația reală, mult mai apropiată de realitatea de atunci, trebuie totuși să fie cea surprinsă în corespondența oficială a preoților parohi. Problemele cu care se confruntă în parohie sunt diverse, iar soluțiile pe care trebuie să le aplice nu se regăsesc întotdeauna în actele primite de la ierarhii superiori. Fiecare preot încerca să se descurce așa cum știa el că e mai spre folosul credinciosului său, doar că inovațiile determinate de situațiile excepționale provocate de război nu-și aveau locul în aplicarea tipicului bisericesc, care trebuia menținut unitar!

Asupra acestei inedite situații determinate de conflagrația mondială ne-a avertizat un text relativ lung, redactat de preotul ortodox Nicolae Dura din Deal,

păstrat în fondul Protopopiatului Ortodox Sebeș de la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale¹. La începutul verii anului 1915, în fața provocărilor determinate de desfășurarea războiului, în condițiile în care se pregătea organizarea unei conferințe preoțești a protopopiatului, parohul Nicolae Dura a atras atenția asupra modului diferit în care confrății săi desfășurau slujbele, menționând punctual divergențele tipiconare ivite în timpul serviciilor religioase, așa cum auzise că se desfășurau - diferit - de la un preot la altul: „Se folosesc de unele servicii pre cari canoanele noastre bisericesti nu le admit, apoi folosesc unele formule prescrise dealtcum de cărțile rituali, dar le folosesc pervers, va să zică nu le folosesc acolo unde sunt rânduite anume de tipic a se întrebuița și zice, ci cu totul tot greșit le pun și rostesc în alt loc, unde n-au loc după rațiune a le rosti [...] că unii frați preoți își iau voe și servesc în zilele de preste săptămână ale sfintelor păresemi, în cari zile e prescrisă de canoane a se servi numai liturghia înainte sfințită, compusă din necesitatea ajunării acestor zile de sf. Grigorie Dialogul, servesc zic exclusiv lit. sf. Ioan Gură de aur”². Preotul micii comunității ortodoxe din Deal aduce argumente teologice în prezentarea sa: cele trei liturgii trebuie săvârșite potrivit canoanelor într-un anumit timp, iar situația „de restriște” determinată de război nu justifică de ce unii preoți răspund în orice moment dorinței credincioșilor de a li se săvârși slujbe pentru cei plecați pe front, motivând că nici poporul, nici cantorii nu cunosc tipicul și neîndeplinirea acestor servicii i-ar determina pe solicitanți să se îndrepte spre alți preoți ori alte confesiuni³.

Argumentul teologic al tipicului a fost identificat de preotul din Deal și notat pe ultima filă a *Cronicii din Deal*, citându-l pe „canonistul Zonara”, amintind canoanele 49 și 51 ale sinodului din Laodiceea, dar și canonul 52 al sinodului Trulan. Nu doar greșeala amestecării liturghiilor intră în vizorul criticii lui Nicolae Dura, ci și folosirea unor formule nepotrivite în cazul unor rugăciuni: rugăciunile de la Botez folosite la Maslu (pe motiv că cele de la Botez sunt mai scurte), apoi nereguli la săvârșirea maslului cerut pentru tămăduirea bolnavilor, „căci se întâlnesc nu 7, ci 9 sau chiar 14 preoți, cu acel cuget, că un număr cât mai mare are și putere mai mare”. Și vina o poartă, credea Nicolae Dura, nu credincioșii, ci preotul care nu-i informează corect pe aceștia, prin lipsa prediciei.

Cu siguranță însă, cea mai importantă problemă pe care o aduce în discuție parohul ortodox era cea referitoare la săvârșirea slujbelor pentru cei

¹ Lui i se datorează o remarcabilă *Cronică parohială* a satului în care păstora (păstrată la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale), redactată începând din 1903, în care sunt surprinse și evenimentele trăite de comunitatea ortodoxă în anii războiului, continuată până în august 1940, iar între 1941 și 1950 de preoții care i-au urmat, un text și un fond de documente asupra cărora vom reveni într-o cercetare viitoare.

² Vezi textul integral în **Anexe**, Documentul 1.

³ SJAAN, fond *Protopopiatul ortodox Sebeș*, acte înregistrate, dos. 271/1915, f. 3-4.

plecați la război. Slujba pentru călători și pace era cea săvârșită de preotul din Deal pentru enoriașii săi, împreună cu predicile „de îmbărbătare și mângâiere”, iar după ce i-a lămurit că acestea sunt cele potrivite în asemenea situații, în parohia sa nu au existat cereri care să-l determine să depășescă limitele canoanelor: „După ce apoi le-am arătat credincioșilor cu ocaziunea Maslului amintit mai sus, că Maslul cui e de folos, apoi firește nici ei n-au mai reclamat slujba sfântului Maslu pentru cei din războiu, ci au reclamat numai servirea de sfinte liturghii în zilele de preste săptămână. Că și alți frați preoți, în chipul acesta procedează și au procedat, mă îndoesc. Dar astfel corect fiind așa zice, ca cu toții să procedăm la fel”⁴.

Lămurirea acestor reguli promovate de canoanele bisericii nu se putea însă face decât printr-o legătură strânsă între preot și comunitate și, mai ales, prin predicile ținute în biserică în fiecare zi de sărbătoare, „de vreo 10 ani încoace”. Predica era susținută nu în locul pricesnei, ci imediat după citirea evangheliei, iar în lipsa amvonului care lipsea din biserică veche a Dealului, din fața tetrapodului „având sfta evanghelie înainte, ear pe dânsa - fără ca ei să observe - predica pusă pe papir”⁵. Semn că era la curent cu ultimele apariții editoriale, citează predicile lui Kessler recent apărute și semnalate de ziarele bisericești ale anului 1915⁶.

La finalul conferinței sale, preotul din Deal amintește că problemele enumerate de el au fost – în parte – ridicate de un alt confrate, într-o altă întrunire: preotul Ioan Popa din Cristian, la conferința preoțească a protopopiatului Săliștei⁷, și publicate în *Telegraful Român* din 19 martie 1915⁸.

Citarea preotului din Săliștea ne-a determinat să răsfoim numerele ziarului apărut la Sibiu, căutând - în lipsa altor documente aflate la îndemână care să

⁴ **Anexe**, Documentul 1.

⁵ A predicat și atunci când comunitatea a fost anunțată că trebuie să evacueze satul, imediat după intrarea României în război (evacuarea nu a mai avut loc): „[...] în cealaltă zi, în 21 august, care este ziua Domnului, zi de repaus, ziua de rugă și cu ghiață în inimă în așteptare de refugiere, eată că se adună creștinii cu mic cu mare în sfta casa Dlui, în sfta biserică, la rugă ca niciodată în vreme de liniște [...], după aceste cuvinte, cu cari se sfârșește sfânta evanghelie a Duminicii a XII-a după Rusalii, rostesc cu preotul Nicolau Dura, luând de subiect acestea cuvinte din urma ale sf. ev. o predică, în care după ce am făcut și adus la cunoștință scopul petrecerii oamenilor pe pământ, încheiam cu concluziunea că deși eată tocmai acum suntem gata de a ne stinge de pe fața pământului cu grămada, datorința noastră este nu numai în zile de primejdie, dar întotdeauna a nădăjdui spre acele care toate sunt cu puțință și așa neconținut să rugăm pre Dl Dzeul nostru se ne mântuiască și trupul, dar și tindem spre mântuirea sufletului etc, etc.” (SJAAN, fond *Parohia Ortodoxă Deal*, reg. 4/1903-1950, f. 17^v-18^r).

⁶ *Telegraful Român*, Sibiu, nr. 52, 19 mai/1 iunie 1915, p. 209.

⁷ Desfășurată la Săliște, sub conducerea protopopului Ioan Lupaș.

⁸ Nr. 31-32, p. 126-128, sub titlul: *Cugetări asupra propunerii părintelui econom C. Nazarie. Lucrare citită în conferința preoțească ținută în Săliște la 19 Februarie 1915*; în același număr este publicată și o *Rugăciune de război* (p. 129).

ridice problemele consemnate de preotul Nicolae Dura - articole cu conținut asemănător. Problema pusă în discuție ne pare însă concentrată mai mult asupra avantajelor/dezavantajelor prediciei: mai mult timp dedicat acesteia, prin mutarea rugăciunilor de dimineață și a Utreniei „în presara duminicilor și a sărbătorilor de peste an”, și nu a ținerii slujbelor pentru cei plecați la război și în timpul oprit de canoane. Propunerea acestor modificări în programul liturghiilor de sărbătoare nu îi aparținea oricum preotului ardelean, inovația fusese propusă în România de părintele econom Constantin Nazarie⁹ și considerată o „măsură folositoare ce s-a propus și introdus în biserica din România”. Or, situația excepțională determinată de războiul în care românii din Imperiu erau deja angrenați – spre deosebire de România încă neutră – impunea, în opinia lui Ioan Popa această modificare tipiconară, care „să se adapteze împrejurărilor, dar nu să nimicească prescrierile vechiului tipic”¹⁰, fiind văzută ca „un nou îndemn de trezire și chemare a preoției la o viață nouă”¹¹. Mai mult, considera parohul: „E un mare adevăr că până astăzi biserica noastră nu are un tipic potrivit cerințelor vieții practice, edat de forurile superioare bisericești, după care să se săvârșească slujba rituală. Avem însă aproape în fiecare parohie, unul sau altul, hărăzit de obiceiurile vechimii sau întocmit cerințelor locale, de cutare preot. Cel general, pe care îl avem și îl găsim prescris în cărțile de slujbă, e întocmit mai mult pentru viața din mănăstiri. Ni-o mărturisesc atâtea locuri, în cari se îndeamnă și îndatorează, ca frații să mai cetească cutare rugăciune în chilii, și altele de felul aceste”¹². De fapt, problema reală surprinsă de preot era lipsa prediciei, iar mutarea slujbei de dimineață la vecernie lăsa tocmai timp pentru prelegere.

Cum era de așteptat de altfel, îndrăznețul preot primește o replică, publicată în două numere ale *Telegrafului Român*, scrisă de „Dr. Ioan Stanciu par. gr. ort. rom.”, care se opune modificărilor slujbei de dimineața, motivând că „poporul nostru este foarte conservativ și nu-i prea plac schimbările radicale nici în ocupația zilnică, dar mai ales în credința și datinile sale strămoșești”¹³,

⁹ A publicat în 1901-1902 *Călăuza Predicatorului* („traducere, prelucrare și alcătuire de Constantin Chiricescu și iconomul C. Nazarie”). A avut un rol important în organizarea preoților militari din armata română, prin funcția deținută din mai 1915 de „protopop și supervisor al preoților de armată”, calitate în care a întocmit și instrucțiunile referitoare la funcționarea preoților militari în timpul războiului (Nicolescu, Dobrescu, Nicolescu 2018, p. 27 sqq.).

¹⁰ *Telegraful Român, Sibiu*, nr. 31-32, 19 martie/1 aprilie 1915, p. 127.

¹¹ *Loc. cit.*, p. 126.

¹² „Căci trebuie să recunoaștem cu toții adevărul, că slujba preotului nu constă atât în săvârșirea cultului liturgic sau a cutărei rugăciuni, căci a ceti din carte și a te închina, a cădi și a săvârși slujba botezului sau a maslului, peste tot a administra tainele preoției, pe lângă puțină năzuință și istețime, le poate săvârși oricine știe ceti și scie, dacă are și darul preoției. Trecutul a adevărit îndestul acest lucru. Și chiar și prezentul ne mai îngăduie o astfel de documentare. Ci partea de căpetenie a chemării preoțești o formează cuvântul, predica” (*loc. cit.*, p. 127).

¹³ *Telegraful Român*, nr. 42, 18 aprilie/1 mai 1915, p. 167.

concluzionând: „credincioșii noștri observă orice diferență sau schimbare în cultul religios. Ear dacă s-ar introduce o schimbare radicală, cum e propunerea părintelui Nazarie și Popa, apoi am sta în fața unor foarte grele probleme: sau lăsăm să pierdem o parte din credincioșii noștri sau compromițându-ne ne reîntoarcem la vechiul și strămoșescul obicei de a ține serviciul divin după obiceiul local, care cu puține excepțiuni și nuanțe e totuși tipicul prescris de biserică”¹⁴.

Predicile erau totuși mai mult decât necesare de aceea *Revista Teologică* venea în ajutorul preoților publicând în paginile sale diferite astfel de articole¹⁵ ori anunțând volumele de predici editate recent, din care preoții se puteau inspira: „10 predici prelucrate din nemțește de părintele C. Moldovan din *Cristian*”¹⁶ sau „Predici la sărbătorile mai însemnate” (20 de predici la 17 sărbători) a preotului N. Runceanu din România¹⁷. De asemenea, cele 5 predici pentru timp de război, „Îndrăzniți, eu am biruit lumea” editate de Nicolae Bălan (prelucrate după predicile lui I. Kessler) și recomandate de *Telegraful Român* ca „un prețios sprijin în lucrul nostru pastoral, în aceste zile cumplite când mai mult decât altădată nu putem lipsi de la datoria de a vorbi poporului, alor rămași acasă, cuvintele Domnului”¹⁸.

Așadar, la vreme de război o parte a preoților susțin păstrarea obiceiurilor locului inclusiv în desfășurarea liturgiilor, alții sunt pentru unitatea tipiconară. Spre această parte inclina și Vasile Dura, iar argumentele sale, așa cum au fost expuse în ciorna conferinței păstrată în fondul Protopopiatului ortodox Sebeș, ni se par mult mai solide, dacă lecturăm articolele publicate în cele două reviste ale bisericii ortodoxe *Telegraful Român* și *Revista Teologică* de Ioan Popa, Ioan Stanciu sau alții (care au preferat să-și expună punctul de vedere păstrându-și anonimatul). Nu știm dacă textul lui Nicolae Dura, a fost susținut de preot atunci

¹⁴ *Loc. cit.* p. 168. Seria replicilor pro sau contra predicilor continuă să fie publicate de *Telegraful Român* în alte câteva numere din anul 1915, polemica fiind reluată și rezumată de *Revista Teologică* (nr. 9-12, mai-iunie 1915, p. 168-176).

¹⁵ *Predică pentru timpul războiului*, în nr. 11-12 mai iunie 1915, p. 162-168, semnată de Ioan Felea; *Să jertfim - o predică de războiu* în nr. 16-18 din 15 octombrie-15 noiembrie 1915, p. 249-261, semnată de dr. Ioan Broșu; *Predică de Crăciun* a părintelui Romul Platoș din Turnișor, în nr. 19-20 din 31 noiembrie-15 decembrie 1915, p. 301-311.

¹⁶ Cartea se vindea în Librăria Arhidiecezană din Sibiu cu 1,40 coroane, iar 50% din profit era donat de autor orfanilor ostașilor căzuți în război (*Revista Teologică*, an IX, nr. 19-20, 31 noiembrie-15 decembrie 1915, p. 324).

¹⁷ *Loc. cit.*, p. 325.

¹⁸ Predici la care face referire și Nicolae Dura în textul conferinței sale, din care le-a și citit credincioșilor săi „prima și ultima”! *Revista Teologică* va publica în anul următor prelegeri de război propuse de Vasile Gan, protopopul Lupșei (nr. 9-12, 13-20), dar și o recenzie extrem de favorabilă a volumului *Mângâiați poporul*, cuvântări bisericești de Dr. Ioan Lupăș și alți preoți din Protopopiatul ortodox al Săliștei (36 de predici, 321 pagini), semn că preoții aflați sub conducerea lui Ioan Lupăș susțineau ideile preotului Popa din Săliște.

sau mai târziu sau dacă l-a publicat undeva (nu l-am găsit în *Telegraful Român* sau în *Revista Teologică* din 1915 sau 1916), dar situația trebuie să-i fi fost cunoscută ierarhului de la Sibiu și probabil semnalată și de alți preoți și protopopi. În 10 iunie 1915 mitropolitul Ioan Mețianu semnează o circulară al cărei text încearcă aparent să uniformizeze rânduiala bisericească, încă de la începutul acesteia precizând: „Înțelegând noi, însă, că unii dintre voi, iubiților, rugăciunile orânduie la erumperea războiului le-ar săvârși în diferite forme” - din nou o exprimare care confirmă ceea ce declarase și Nicolae Dura -, dar care oferă doar textul unor rugăciuni și unde anume în timpul liturghiilor trebuie introduse. Rugăciunile preoților erau de fapt pentru victoriile armatei – „să tinzi mila Ta, ajutorul și brațul Tău cel puternic asupra armelor noastre, ca să învingem, și să întoarcem taberile dușmanilor în fugă, pentru ca așa să ajungem iarăș cât mai curând la pacea mult dorită” -, fără a face referire la cum trebuia să procedeze preotul atunci când un credincios era declarat mort pe câmpul de luptă!

Nu ne propunem și nici nu avem calitatea de a comenta în vreun fel poziția preotului din Deal, nici a celorlalți slujitori ai altarelor, ale căror voci, s-au făcut auzite în publicațiile vremii. Dimpotrivă, în momentul în care am identificat textul conferinței lui Nicolae Dura am întârziat publicarea lui tocmai din neputința de a-l putea pune în valoare și altfel decât prin redactarea lui integrală și reconstituirea unei biografii - chiar sumare – a preotului din Deal¹⁹, lăsând astfel pe seama teologilor de profesie raportarea și augmentarea lui la situațiile strict tipiconare ale Bisericii Ortodoxe. Doar că, până la revenirea asupra textului și la încercarea de reconstituire a personalității, a carierei celui care l-a redactat - cu mijloacele aflate la îndemâna istoricului - am identificat alte informații referitoare la subiectul pus în discuție de preotul Nicolae Dura, în fondul de documente al Mitropoliei Române-Unite Blaj. Accesul la actele ajunse în cancelaria ordinariatului din toate parohiile Mitropoliei, păstrate la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, ne-a confirmat că problema era una generală, cu care se confruntau preoții de ambele confesiuni²⁰. În toate parohiile credincioșii i-au cerut preotului să săvârșească slujbele necesare celor decedați pe câmpul de luptă. Majoritatea preoților cunoșteau tipicul bisericesc și au cerut dezlegare de la superior pentru săvârșirea slujbelor în zilele posturilor mari²¹.

¹⁹ A slujit doar în satul natal, Deal (jud. Alba): „[...] ales capelan în 1891 și sântit ca preot de Preasântitul Arhiepiscop și Metropolit Miron Romanul în anul 1892 în 28 Martie” (SJAAN, fond *Parohia Ortodoxă Deal*, reg. 4/19103-1950, f. 3^r); o scurtă biografie a preotului la Bașa 2015, p. 61-65.

²⁰ De care era de altfel informat și preotul Ioan Popa: „Și fiindcă s-a adus vorba de frații greco-catolici, țin să spun că și ei se ocupă cu unitatea ritului și căutând pricina diferitelor abateri și schimbări [...]” (*Telegraful Român*, Sibiu, nr. 66, 23 iunie/6 iulie 1915, p. 264).

²¹ Cei care nu aplică tipicul și nici nu cer lămuriri de la superior sunt descoperiți de preoții vecini!

După ce sunt nevoiți să tot repete refuzul de a celebra Liturghia lui Ioan Gura de Aur în pasesimi – conținutul adresei de răspuns este același! – s-a considerat necesară întrunirea comisiei profesorilor de teologie de la Blaj și emiterea unui ordin-circular general care să oprească slujbele neconforme tipicului.

Un asemenea caz a fost semnalat la 1 ianuarie 1915 de preotul greco-catolic din Uifalău. În adresa trimisă Consistoriului oferea două exemple: unul din parohia sa, altul din parohia vecină. Un credincios de al său a murit într-un spital militar, iar familia și rudele îi cer să-i facă prohod, deși spune preotul „așa cred, că a avut o înmormântare creștinească²². Eu înse nu am permis, ci i-am făcut slujba parastasului în Biserică, după s. liturgia și i-am cetit deslegarea de la înmormântare”. La Hrastăș, preotul locului, împreună cu cel vecin, din Băița, au organizat o procesiune, au prohodit veșmintele mortului și au ținut predică. Desigur procedeul i se pare ciudat preotului din Uifalău Onoriu Sava, „inventat

²² Decesele din spitalele militare erau anunțate în presă. *Telegraful Român* ne oferă multe asemenea cazuri pentru cei aflați în spitalul din Sibiu, într-o rubrică intitulată *Din spitalul militar*: „A murit glotașul George Văidăian de la regimentul de honvezi numărul 23 din comitatul Alba Inferioară, în etate de 27 de ani și va fi înmormântat tot vineri, în 5 martie, la orele 2 d.a. după ritul gr-cat, din casa mortuară a spitalului de garnizoană din loc” (*Telegraful Român*, nr. 20,21 februarie/6 martie 1915, p. 79); „A murit fruntașul Ioan Bălcat din comitatul Alba Inferioară, de 32 de ani și a fost înmormântat ieri, joi, la orele 3 d.a. după ritul greco-catolic. (*Telegraful Român*, nr. 26, 7/20 martie 1915, p. 105; sunt doar două exemple, după o răsfoire aleatorie!). Alta era situația celor morți pe câmpul de luptă, exemplele sunt și aici multe, dar sugestive le considerăm pe acelea oferite de anunțurile celor dispăruți, publicate de presa din 1919, când soțiile nu știu nimic despre bărbații lor plecați la război, dar nereveniți acasă și, cu ajutorul avocaților, pentru a putea institui procedura de declarare a decesului, caută martori care să confirme/infirmă decesul acestora: „*colegii l-au văzut mort, dar nu înmormântat, din cauză că trebuia să se retragă*” (cererea Susanei Gițulescu adresată Tribunalului din Lugoj, *Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent*, Sibiu, nr. 58, 7 octombrie 1919, p. 468); declararea decesului lui Botoș Simion din Sebeș, despre care martorii știu doar că în 20 Iunie 1915 în lupta de Strij (Galiția) a fost „împușcat în foale” (*Gazeta Oficială a Consiliului Dirigent*, Cluj, nr. 66, 15 noiembrie 1919, p. 468; din nou două exemple aleatorii); Onisifor Ghibu ne oferă o situație care poate fi generalizată pentru perioada războiului, despre o înmormântare de la Podul Iloaiei, din februarie 1917: „Actul înmormântării acestor mucenici ai datoriei s-a săvârșit în modul cel mai dureros și în același timp și mai revoltător. În momentul sosirii noastre, cadavrele erau acoperite cu pământ, căci groparii se grăbeau să nu piardă ora mesei de seară. Părintele Lăzărescu care avea cu sine un Molitvelnic defect, din care lipsea tocmai slujba înmormântării, a recitat singur, fără nici un înțeles și fără nicio culoare întreaga slujbă, atât partea preotului, cât și a cântărețului. Noi, neavând carte n-am putut cânta decât unele părți, din memorie. Nicio lumânare nu ardea la căpătâiul acestor mucenici, nicio undă de fum de tămâie nu s-a înălțat spre cer, niciun strop de vin nu li s-a turnat peste trupuri, niciun sunet de goarnă n-a răsunit în semn de onor ostășesc, nici o vorbă de rămas bun nu s-a vorbit din partea nimănui, nicio față ostășească nu era de față să dea cea din urmă cinste celor ce și-au dat viața pentru țară” (Nicolescu, Dobrescu, Nicolescu 2018, I, p. 238-239).

după pofta de câștig”, și e dispus să-l practice, doar dacă „să poate tolera și de biserica noastră”²³.

Scrisoarea preotului din Uifalău stârnește la Consistoriu reacția așteptată. În 5 ianuarie 1915 protopopului din Teaca i se cere să desfășoare o anchetă asupra a ceea ce se considera a fi un abuz, să verifice la fața locului și să solicite detalii referitoare la modul în care preoții din Hrastăș și Băița îndeplinesc prohodul – aceștia „să expună amănunțit procedura ce o urmează” - și dacă corespunde cu „prescripțiile Euhologiului nostru”²⁴. Lecturând raportul protopopului din Teaca - datat 8 februarie - ordinariatul se convinge de adevărul celor relatate de preotul Uifalăului²⁵. Cel care a condus ancheta recomandă²⁶ pentru „mângăierea celor rămași după morții războiului”, să se permită familiilor să dea un părăstas în biserică, dar fără băutură, preotul să săvârșească rânduiala prohodului” în zi comună”, să nu se tragă clopotele și mai ales să fie oprită „teatralizarea înmormântării fictive și a ceremoniilor de mascare a mortului”²⁷.

La Blaj sosesc însă și alte adrese prin care preoții greco-catolici sesizează nerespectarea tipicului de înmormântare, iar un alt protopop, confruntat cu aceeași problemă, protopopul Cătinei, apreciază just că „facerea acestui prohod se poate cere în diferite forme și ușor poate da anză să se furișeze așa pe nesimțite datini noave”, solicitând o luare de poziție oficială, „o instrucție lămurită în privința acestui fel de prohod, ca așa se nu perdem uniformitatea și să avem și pe ce ne baza în fața unor voințe extravagante ale poporului”²⁸.

Asupra procedurii din Hrastăș sunt avertizați și profesorii Seminarului teologic din Blaj. În conferința corpului profesoral din 21 februarie 1915 se discută „chestia dată spre dezbateri din partea Veneratului ordinariat”, aceștia urmând să se pronunțe asupra tipicului ce trebuia săvârșit în situațiile ivite din starea de război, „când nu este de față cadavru”²⁹. Discuțiile, transcrise în procesul-verbal al întrunirii au pornit de pe poziții diferite: procedura de la Hrastăș „nu este de a se permite [...] nu ar putea fi lucru bun” (prof. Ioan Coltor), „nu se cunoaște nici un canon oriental care să oprească servirea prohodului, când e sigur că persoana a murit” și ceea ce e foarte important exprimat în ședința profesorilor greco-catolici – și mărturisirea și preotul Nicolae Dura din Deal în textul conferinței sale, fără a îndrăzni însă a da și amănuntele necesare -:

²³ SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos.1132/1915, f. 1 (vezi transcrierea integrală în **Anexe**, Documentul 3).

²⁴ *Loc. cit.*, f. 2.

²⁵ Cei incriminați recunosc tot, neagă doar că ar fi dat ca pomană vinarsul! Procedura înmormântării i-ar fi fost sugerată chiar de familie: „rog să mi se treacă cu vederea, neștiind cum să-i fac deplină mângăiere mașterii sale, ce m-a rugat să-i fac așa” (*loc. cit.* f. 8^v)

²⁶ recunoaște că „și airea să fac abuzuri cu prohodul” (*loc. cit.* f. 7^r).

²⁷ *Loc. cit.*, f. 7^v.

²⁸ *Loc. cit.*, f. 4.

²⁹ *Loc. cit.*, f. 5^r.

„neuniții par a practica lucrul și credincioșii noștri doresc să se mângâie asistând oarecum sufletește la prohodirea scumpului lor decedat”. Prof. Ștefan Roșianu consideră că trebuie prescris parastasul „așa cum este în *Euhologiu* pe de-a întregul”, prof. I. Marcu argumentează că „prohodul este pentru cazul prezenței cadavrului, iar parastasul pentru al neprezenței”³⁰. Aceeași opinie o are și prof. I. Sîmpătean. Concluziile corpului profesoral sunt trimise Consistoriului în 22 februarie 1915 și sunt ferm îndreptate împotriva practicilor neconforme tipicului, pronunțându-se și asupra venitelor care ar trebui încasate de preot în aceste situații: doar jumătate din prețul ce l-ar fi putut obține pentru o înmormântare obișnuită³¹.

Dispensele cerute asupra timpului prescris pentru săvârșirea liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur continuă însă să curgă spre Consistoriu. Ioan Gherman, administratorul Hădărăului se plânge că își pierde credincioșii dacă respectă timpul prescris: „Creștinii mei pe mine apucă o ură neîmpăcată că eu în vremuri de acestea grele nu satisfac dorinței lor fierbinți, și-n supărarea lor merg la preoții neuniți ori chiar la preoți de-ai noștri uniți cari de când sunt eu în jurul acesta, fără de nice un scrupul au servit și servesc în pasesimi Liturghia Stul Ion Gură de aur”! Aceste liturghii private erau o sursă sigură de venit - „un izvor cinstit de 80 fil. cu care eu ca preot sărac îmi fac lipsele cășii mele”, un adevăr pe care preotul nu se ferește să-l mărturisească, ca argument pentru schimbarea cerută³². Administratorul parohial al Cistelecului cere îngăduință pentru săvârșirea liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur măcar pentru anumite zile ale postului Paștilor, „căci aceasta o pretinde și evlavia credincioșilor în urma împrejurărilor extraordinare în cari trăim”. Consistoriul recunoaște că războiul a schimbat lucrurile, dar nu se poate încălca „disciplina satorită în canonul 49 al sinodului din Laodiceea”³³. Pentru întregul protopopiat al Indolului se adresează protopopul Ioan Bucur, atunci când e nevoit să-i dea un răspuns preotului din Surduc, Eugen Crișan. „Chestia asta rituală așteaptă demult rezolvire. Sau că nu-i permis celebrarea acestei liturghii în pasesimi și atunci delicvenții controlați și pedepsiți, iar abuzul cassat de tot sau să se permită în mod canonic celebrarea liturghii amintite în pasesimi. Abuzul acesta e general în Archidieceză și poate numai unii preoți din generația mai tânără mai țin cont de opreliștea aceasta³⁴. Și protopopul din Mureș-Uioara, în fața „timpurilor aceste împreunate cu atâtea calamități” cere o „dispensă generală pentru întreaga archidieceză de a se putea celebra s. Liturghie a s. Ioan Gură de aur în toate zilele comune ale pasesimilor”.

³⁰ *Loc. cit.*, f. 6.

³¹ *Loc. cit.*, f. 12^f.

³² Vezi textul integral în **Anexe**, Documentul 4.

³³ **Anexe**, Documentul 5.

³⁴ Adresa sa către Consistoriu este datată 11 februarie 1915 (**Anexe**, Documentul 6).

Și acesta este refuzat³⁵, așa cum negativ este și răspunsul primit de preotul din Silvașul Maghiar, deși acesta avertizase că dacă nu primește binecuvântarea Consistoriului credincioșii săi „se duc la schismatici, cari primesc stipendiile și fără poate ca se nu le mai servescă nicicând”³⁶, și cel oferit preotului din Micoșlaca³⁷ ori vicepotopului din Mureș-Ludoș: „Credincioșii înse ne vor ruga să servim și-n timpul sântului post s. Liturghii pentru cei plecați la războiu, cari nu pot fi lipsiți și de aceasta singură mângâiere sufletească până după s. Paști, când nu se știe dacă vor mai fi în viață”³⁸.

În 8 aprilie 1915 consistoriul de la Blaj publică o circulară care stabilește clar calea de urmat a preotului când credincioșii îi solicită slujbe pentru cei decedați „pe câmpul de luptă ori în străinătate (în America sau în vreun spital)”, amintind și descriind sumar procedura atipică de la Hrastăș, și subliniind „poate că acest caz să nu fie unic”. Preotul trebuie să aibă certitudinea că cel pentru care se cere slujba e decedat („cu documente vrednice de credință”), și explică diferențele dintre *prohod* și *parastas* descrise de Euhologiu. Se acceptă trasul clopotelor și pomana (fără vinars!), „iar pe acei credincioși cari ar pofti alte servicii afară de cele prescrise de ritul nostru, ori ar pofti chiar înmormântare fictivă, ducând la cimiter un mormânt gol ori vestminte de ale repausatului, să-i capaciteze că dorința lor este neîntemeiată, prin urmare nu le-o poate îndeplini”³⁹.

În ciuda acestor precizări și în 1916 preoții continuă să ceară dezlegare de la „timpul oprit”, iar consistoriul răspunde cu aceeași formulare din 1915: „rugarea [...] nu o putem îndeplini”⁴⁰.

Că procedurile tipiconale au rămas neclare, că preotul nu știa cum să se descurce în situațiile excepționale ivite în decursul lungului conflict militar o dovedește o adresă trimisă în martie 1917 de preotul greco-catolic din Roșia de Secaș, protopopului din Blaj: „Ioan Lupean I. Petru, căsătorit, tată de familie, ca soldat pre front, a voit să fugă la dușmani, dară a fost prins și prin tribunalul militar competent a fost judecat la moarte prin glonte și și executat. Soția și părinții lui voiesc să se servească pentru el un parastas și nota bene în curtea familiară, precum sună în respectul acesta și îndrumările rituali și consistoriali. Cazul acesta este primul de atare moarte prin executare judecătorească, și ca să

³⁵ **Anexe**, Documentul 7.

³⁶ **Anexe**, Documentul 8.

³⁷ **Anexe**, Documentul 9.

³⁸ **Anexe**, Documentul 10.

³⁹ **Anexe**, Documentul 11.

⁴⁰ Preotul din Sânger nu înduplecă Consistoriul mitropolitan, deși argumentează că refuzându-i pe credincioși, aceștia „pe acel preot nu l-ar uita niciodată și l-ar privi întotdeauna ca pe cel mai mare dușman al său. Ba orice nenorocire ar veni asupra scumpului său, ar atribui-o ca izvorâtă din preot, care nu a vrut să-l împărtășească de rodul sfintei liturghii” (vezi **Anexe**, Documentul 12); de asemenea pentru anul 1916, solicitarea preotului din Gilău (**Anexe**, Documentul 13).

nu fac eroare cu grele urmări pentru mine ca preot fungente, neavând dispozițiunii de la forurile mai înalte bisericești pentru atare cazuri extraordinare, rog pre Prea Onoratul Oficiu Protopopesc a îmi da înviețiune în cazul prezente eventual și de la Prea Venerata noastră Superioritate bisericească, cum să pot împlini în dorința familiei respectivului și să fiu apărat și eu personaliter de pericolu”⁴¹. Intrarea României în război și dezertările tot mai multe al ardelenilor⁴², care riscă, unii chiar cu prețul vieții, pentru a trece munții, „spre soare-răsare” - și a se înrola în Armata Română⁴³, au dus la această nouă situație în care este pus un preot tânăr, dar cu care s-au confruntat cu siguranță și alți slujitori ai altarelor. Și pentru acest caz ierarhii celor două Biserici au fost nevoiți să găsească soluții conforme tipicului. Asupra lor, dar și a altor probleme relatate superiorilor lor de preoții ardeleni pe parcursul desfășurării Primului Război Mondial vom insista însă, cu o altă ocazie.

ANEXE

1

f. 1/ Nr. 48/[1]915

Preaonoratului Oficiu Protopresbiteral în Sebeș

Având subscrisul în vedere, că anul acesta vom putea relua earăși firul pentru ținerea conferințelor preotești la timpul său, după ce și celelalte corporațiuni bisericești s-au putut întruni, am onoare a subșterne sub ٪ încă de pe acum o propunere care va servi și drept Raport anual despre activitatea mea pastorală, cu scopul ca Preaonorat Dvoastră, ca conducător a conferinței noastre preotești tractuale, se binevoiiți a aduce și pune în programul conferinței și aceasta propunere pe lângă celelalte rapoarte ale preoților înaintea On. conferențe preotești.

Deal, în 22 Iunie 1915

preasupus Nicolae Dura, paroch

f. 3/ Propunere-Raport

Onorată conferența!

Având subsemnatul știre despre unii frați preoți că în serviciile noastre preotești, se folosesc de unele servicii, pre cari canoanele noastre bisericești nu le admit, apoi folosesc unele formule prescrise de altcum de cărțile rituali, dar le folosesc pervers, va să zică nu le folosesc acolo unde sunt rânduite anume de tipic a se întrebuința și zice, ci cu totul tot greșit le pun și rostesc în alt loc, unde n-au loc după rațiune a le rosti, și având în vedere că noi prin conferințele noastre preotești tindem mai ales la uniformizare în toate serviciile noastre bisericești, am onoare a veni cu aceasta Propunere înaintea on. conferență, cu scopul, ca pe viitor să ne conformăm cu toții atât în îndreptarea serviciilor

⁴¹ SJAAN, fond *Protopopiatul greco-catolic Blaj*, acte înregistrate, dos. 87/1917, f. 1.

⁴² Șerban 2003, p. 21; Maior, 2016, p. 249-254.

⁴³ Vezi relatările amănunțite la Munteanu 1915, p. 111-137; Talpeș 1916, p. 46-56, care au dezertat când România era încă neutră.

conform canoanelor noastre bisericești, precum și a formulelor – rugăciunilor – întrebuințate de unii sau alții greșit, rugând totodată prea onorații frați preoți, cari mai cunosc și știu despre asemenea greșeli a le aduce înaintea ca să fim după putință întru toate una. Greșelile despre cari eu am știre și de cari datorință avem cu toții a ne feri, sunt următoarele:

Mai întâiu am știre, on. conferență, că unii frați preoți își iau voe și servesc în zilele de preste săptămână ale sfintelor păresemi, în cari zile e prescrisă de canoane a se servi numai liturghia înainte sfântă, compusă din necesitatea ajunării acestor zile de sf. Grigorie Dialogul, servesc zic exclusiv lit. sf. Ioan Gură de aur. Și dacă le aduci aminte, că această liturghie nu e admis a se servi în acel timp de canoane, apoi invoacă câte și mai câte motive, între cari și acestea:

1. Că sfta lit. e lucrarea cea mai bună și se poate /f. 3°/ deci servi ori și care. Aceasta nu vreau să contestez nici eu, că sfta lit. n-ar fi lucrarea cea mai bună, ci vreau prin aceasta a constata, că sfta noastră biserică a rânduit prin canoane timpul în care una sau alta dintre cele trei lit. este a se servi și că, prin urmare, abătându-se unul sau altul de la această rândueală a bisericii, nu numai că face abuz de canoane, dar păcătuiește totodată. Cerându-se acum, mai ales în anul acesta de restriște a se servi din partea preoției și în zilele de preste săptămâni în sfintele păresemi sfta lit. pentru unul sau altul din răsboiu, și neștiind preotul din Dumineca premergătoare despre o asemenea dorință a credincioșilor, neavând deci agnețul pregătit spre servirea liturghiei prescrise a celor înainte sfântite, nu poate zice decât să-i împlinească dorința creștinului și așa îi servește în cazul acesta și lit. sf. Ioan, invocând aici un *al doilea* motiv, că: poporul nu știe de opreliștea canoanelor, și dacă i se și descopere, că nu îngăduie canoanele, el aceasta n-o înțelege și refuzându-i preotul dorința lui, merge apoi la alt preot. Apoi tocmai aici aflu eu, on. conferență un păcat între noi, că ne mâncăm așazicând unii pe alții făcând astfel, precând datorință am avea, de a clarifica poporul de cu bună vreme în această privință, așa precum bunăoară eu am făcut, văzând că mi se cere această lucrare și făcând așa poporul m-a și ascultat și s-a conformat și astfel n-am păcătuie cu voea în contra canoanelor. De aceia mai ales țintesc cu aceasta propunere, ca unul fiește carele să-și țină o datorință sfântă a lucra așa, după cum ne poruncesc cananele și tipicul și atunci nici nu vom păcătui și nici nu vom avea motiv de a ne plânge unul contra altuia. Alți frați preoți mai invoacă apoi ca al

3^{lea} motiv, că creștinii cer să se slujească sărindarele pentru morți mai ales în păresemi. Alții apoi își mai spun invocând ca al

4^{lea} motiv, că cantorii nu cunosc tipicul pentru lit. /f. 4°/ înainte sfântă ș.a. ș.a. Nouă însă ca slugitori ai altariului nu ne este iertat a lua toate acestea ca motive binevenite și ignorând canoanele din lipsă de atențiune față de cele sfinte și rânduite de biserică, să cădem în astfel de greșeli păcătuind.

Celebrarea sf. lit on. conf. este într-adevăr lucrarea cea mai sublimă, dar nu ne folosește noauă preoților atunci când, din mai sus invocatele motive, celebrăm în zilele de preste săptămână din sfintele păresemi, în loc de cea rânduită prin canoane, a sf. Grigorie, pe cea a sf. Ioan.

Și acum, ca să-mi motivez propunerea mea la cele zise până acum, voiu înainte în cele următoare canoanele cari ne îndrumă ca să procedăm la servirea sfintelor liturghii întocmai:

Canonistul „Zonara” și după el toți cari s-au ocupat cu chestiunea celebrării liturghiei a sf. Ioan că: este ori nu este iertat celebrarea acestei lit. în zilele de preste săptămână din păresemi? scrie așa: „*celebrarea liturghiei comportă o anume prăsnuire festivă și solemnitatea bucuriei sufletești; deci ca nu cumva veselia jertfei se fie turburată prin supărarea ajunării sau întors, doliul reclamat de păresemi să se șteargă prin bucuria sacrificiului, părinții sinodului din Laodice[e]a, în can. 49, au oprit cu asprime celebrarea liturghiei în păresemi*”. Canonul 49 al soborului din Laodice[e]a, ținut între anii 360-375 sună așa: „*Nu se cuvine în patruzăcime a produce pâne, decât numai Sâmbăta și Dumineca*” (după Marin Theodorian, *Dreptul canonic oriental*, București, 1906, v. II, p. 271). Opreliștea aceasta o are și can. 52 al sinodului trulan (ecumenic al VI, ținut în a. 692), care hotărăște următoarele: „*în toate zilele ajunării sf. pasesemi, afară de Sâmbăta și Dumineca și de sfta zi a Bunevestiri să se facă sfta liturghie a celor mai înainte sfințite*”.

/f. 4/ Acest interdict e evident și din can. 51 al soborului din Laodice[e]a, în care se spune: „*Nu se cade în patruzăcime a săvârși prasnicele nașterilor - aniversare - mucenicilor, ci pomenirile mucenicilor a le face Sâmbetele și Duminecele*”.

Motivele abaterilor prevăzute de soboarele amintite sunt următoarele:

Dumineca ne reprezintă învingerea Mântuitorului și deplinirea operei lui celei pământești. Din motivul acesta e oprită ajunarea Dumineca, deci în oricare Duminecă e admisă, ba chiar poruncită celebrarea sftii liturghii. Sâmbăta încă e zi de bucurie, aducându-ne aminte de opera creării lumii, drept ce e admisă celebrarea sftii liturghii, ear toate celelalte zile din săptămână în păresemi sunt ele zile de ajunare, canoanele de cari am făcut amintire mai sus, **nu** admit celebrarea sftii lit. a sf. Ioan Gură de aur, ci numai celebrarea sftii lit. a înainte sfințitelor. Deci, așa avem se urmăm, și nu ad libitum, căci făcând după plac nu numai că abuzăm de rânduiala impusă de biserică, dar nu vom putea ajunge nicând la o uniformitate în serviciile noastre bisericesti, la ce[e]a ce noi mai ales ținim prin conferență și atunci eată că numai dejaba ne mai întrunim în conferințe.

Referitor la cele ce am zis la început apoi, că unii frați preoți întrebunțează unele rugăciuni prescrisă de cărțile rituali greșit și anume, că nu întrebunțează unele formule - rugăciuni - unde anume sunt de a se întrebunța, ci le întrebunțează inconștienți și acolo unde e superfluu de a se zice sau nu le zic pre cele anume puse spre rostire, ci altele, am știre despre următoarele cazuri:

/f. 5/ Formula: „Unge-să robul lui Dumnezeu (X) cu untul de lemn al bucuriei” etc, ce este de întrebunțat exclusiv la sfta taină a Botezului, o întrebunțează unii și la sfta taină a Maslului, când ung pre acela căruia i se servește această taină. Apoi, nu știu, din neștire sau numai din comoditate, ca se nu mai zică rugăciunea anume aci prescrisă, fiindcă e mai lungă, o zic pre cea mai sus citată de la Botez, ear pre cea scrisă în Molitfelnic anume pentru de a se zice când se unge acela, căruia i se servește Maslul și adevă: „Părinte Sfinte” etc pe aceasta o omit. Una e făcută și prescrisă numai și numai la taina Botezului, ear cealaltă e făcută și prescrisă a se zice numai și numai la taina Maslului, dar nu și aici ad libitum, căci atunci vai de uniformitatea întru toate!

O altă greșală mai comit toți aceia, cari fără de a cugeta la ce[e]a ce fac și zic, rostesc totdeauna când prind cădelnița în mână formula prescrisă de a se rosti numai și numai la căderea tainelor de la proscemie și adeva: „Tămăe Îți aducem Ție” etc.

De acestea până aci enumerate am eu știre, că unii dintre frații preoți fac abatere de la prescrierea canoanelor și tipicului, dar vor mai fi și altele, de cari alți colegi vor avea știre și îi rog deci a mai scoate la iveală ce[e]a ce cunosc că facem unii sau alții greșit, fie din neștiință, fie că așa îi convine a face unul sau altul, pentru ca să fim pe deplin clarificați în aceasta direcțiune, dacă e ca să ajungem la o uniformitate în toate slujbele apărținătoare oficiului pastoral. Când aduc acestea la cunoștința on. conferență nu voesc a zice că eu aș fi scutit de asemenea greșeli.

Tot spre lămurire, mai voesc a pune pe tapet încă un lucru, spre a fi discutat, ca și în acest obiect se procedem la fel. E vorba de servirea /f. 5'/ sfântului Maslu, fără de a tinde multă vorbă e de știut că taina aceasta se săvârșește mai ales ptu cei bolnavi atât spre tămăduirea sufletească, cât și trupească. Dar precum știu și am auzit, s-au servit sfta taină a Maslului într-un mod foarte abundent poate în întreaga Arhidieceză și Metropolie, mai ales acum decând cu isbucnirea groaznicului război între popoarele continentului nostru. Deci, ce[e]a ce voesc eu a scoate la iveală despre servirea acestei taine, este aceasta:

În vreme de pace reclamă credincioșii noștri a li se face o slujbă sau alta și așa și taina sf[ân]tului Maslu numai și numai când au mare nevoie și anume când cineva se află într-o boală foarte îndelungată și și atunci în cele mai multe cazuri numai după ce au cercat cu fel și fel de mijloace și neputându-se tămădui cel bolnav, apoi mai recurg și la ajutorul nostru. Binențele ei poftesc în asemenea cazuri nu numai 7 preoți cu câți e prescris a se servi maslul, ci chiamă 9 și chiar până în 14, firește cu acel cuget că un număr cât mai mare are și putere mai mare și doar doar acest număr de preoți va ridica pre slăbănogul din boala sa trupească, cugetându-se însă la acea prea puțin, după cum ar trebuie se se cugete și așa se creadă după cum ne învață sfta evanghelie, că cauza boalei zace în neputința sufletului și că deci, dacă nu trupește mai este chip de tămăduire, apoi rugăciunea e mai ales de folos pentru sufletul lui. Dar de ajuns fie zis, că și aici, ca și în multe alte cazuri aparținătoare păstoririi noastre, nu atât credincioșilor avem a le atribui această nepricepere, ci mai ales noi purtăm vină, neluminându-i îndeajuns, precum și în alte multe privință, cu arma ce ne e dată noauă: cu propoveduirea în măsură mai mare a cuvântului lui D-zeu, a predicei. Dar ad rem.

Taina aceasta a sftului Maslu o reclamă cre-/f. 6'/ dincioșii de pretutindenea în măsură foarte mare, precum am amintit, decând cu isbucnirea războiului și o reclamă anume pentru cei ce sunt duși în războiu. Acum se naște întrebarea, despre care eu voesc se fiu clarificat, că e bine așa ca se servim ptu aceștia sftul Maslu, știut fiind că taina aceasta după conceptul ei este a se servi numai în ființa de față a aceluia, căruia i se servește, ca se poată fi conform rugăciunilor uns cu sfințitul untdelemn acela pentru care anume se face. În cazul arătat, aceasta nu se poate face. Deci ce e de făcut? Nu comitem noi și aici greșeli, când procedem in contra prescrierilor acestei taină?

După părerea mea, comitem și nu comitem. Nu comitem atunci când vom proceda în astfel de cazuri așa cum eu proced și anume: Eu într-un singur caz am servit cu alți frați preoți sfântul maslu reclamat de credincioși pentru cei din războiu, și atunci nu am pomenit la Maslu pe cei absenți, ci pe cei de față, pe cari i-am și uns cu sfințitul untdelemn, ear pentru cei duși am servit înainte sfânta liturghie, cu ecteniile speciale ptu călători și pace, pe cari ectenii nu am încetat a le aplica atât în Dumineca, cât și în toate sărbătorile la sfta liturghie chiar de la începutul războiului, când apoi, la timp potrivit,

după cum voiu arăta mai târziu, am ținut mai întotdeauna în acest timp predici de îmbărbătare și mângăere. După ce apoi le-am arătat credincioșilor cu ocaziunea Maslului amintit mai sus, că Maslul cui e de folos, apoi firește nici ei n-au mai reclamat slujba sfântului Maslu pentru cei din războiu, ci au reclamat numai servirea de sfinte liturghii în zilele de preste săptămână.

Ca și alți frați preoți, în chipul acesta procedeză și au procedat, mă îndoesc. Dar astfel corect fiind așa zice, ca cu toții să procedăm la fel. /f. 67/ Ce[e]a ce așa mai avea de spus referitor la aceasta taină, încă îmi rezerv a spune verbal, cerându-se din o parte sau alta, pentru ca se ajung odată la capăt cu aceasta propunere.

Și acum, după ce eu alt raport referitor la activitatea mea pastorală nu am mai înaintat ptu acest an, decât aceasta „Propunere”, pre care on. conferință bisericească binevoiască a se pronunța asupra ei, vin tot aici a anunța, că pe lângă cele cuprinse în propunere, cunoscută acum și așa cam pre larg cum este, pentru ca să se cuprindă, tot ce[e]a ce am crezut de actualitate, eu am procedat conform celor espuse. Apoi, precum mi-am ținut de datorință a lumina poporul și până acum, cu toate ocaziunile, mai întâiu întru mântuirea sufletească, apoi așa și întru înaintarea lui în cele economice, în cele cultural, religioase, morale, naționale și sociale, tot asemenea am purces și aceasta, mai ales de la izbucnirea războiului a-l sfătui întru toate și a-l lumina, căci Doamne câte se mai cer în asemenea vremuri grele, ca cele de acum, când la tot pasul trebuie se sfătuești, se cerți, cu un cuvânt să-l îndreptez întru toate, ca să nu cadă în ispită. Deci așa mai întâiu am mărturisit și împărtășit pre toți câți au fost chemați sub drapel, apoi am purtat și port evidența despre acești pentru orice schimbare, despre care îmi vine la cunoștință că se întâmplă cu ei, ear soțiilor lor și celor nevrăsnici le dau îmbărbătându-i și mângâindu-i povețele necesare, stându-le totodată - după porunca capului nostru bisericesc a Excelenței Sale – întru ajutor, când cu împărțirea ajutoriului de la stat.

Mai departe, am stăruit mai mult ca până acum, am stăruit zic mai mult, de și-au mărturisit toți, bătrâni și tineri, parte bărbătească și femească păcatele și în urma mărturisirii i-am împărtășit pre toți cu sfta euharistie /f. 77/ nu numai precum s-a obicinuit până acum, numai în păresemi, ci și în celante 3 posturi. Încât privește apoi propoveduirea cuvântului lui D-zeu, aceasta ear o am făcut în măsură mai mare decât în anii precedenți, în cari au domnit binecuvântata pace. Am ținut adecă predici de îmbărbătare și mângăere aproape în fiecare Duminecă și serbătoare, ear esortațiuni cu toate ocaziunile când am avut înaintea-mi un număr mai mare, și aceasta am făcut-o îndată după izbucnirea războiului, cu ce[e]a ce pot servi și arăta și în acest moment, cerând trebuința, că adeca predicile mele sunt întocmite fără de a mă abate de tecstul Duminecei sau serbătoarei respective, sunt întocmite zic, cu multe sfaturi și povețe pentru timpul prin care trecem acum.

Apărând apoi acum de curând și predicile întocmite ptu război după Kessler, de Dl prof. seminarial N. Bălan, din acestea încă am cetit poporului 2 până acum: prima și ultima.

Deci țin se amintesc ear din punct de vedere, spre a deveni uniforme și în punctul acesta, țin se amintesc zic despre acea: când? adecă în ce timp în decursul liturghiei obicinuesc eu acum de vreo 10 ani încoace a predica în biserica mea. Predica o țin eu, nu precum de comun se obicinuește, în locul pricesnei, ci o țin imediat după cetirea sftiei evanghe[l]i. Aceasta împrejurare o țin a o aduce la cunoștința onoraților colegi și din

acel punct de vedere, că procedând eu, precum am arătat de un timp încoace astfel, am aflat și aflu aceasta procedură de corect și foarte practică. Practic află această procedură din acel punct de vedere fiindcă, precum la mine, așa și în cele mai multe biserici de la sate amvon nu este, căci având amvon, nici nu m-aș fi aflat necesitat a proceda în chipul acesta, ci aș predica de pe amvon în timpul când se obicinuește a se predica /f. 7/ și aiera și mai ales unde este amvon, adevărat în locul pricestniei.

Dar neavând amvon, las totdeauna - și când nu predic - a mi se pune analogionul, tetrapodul ori cum se mai numește, când cetesc sfta evanghelie, după care apoi încep imediat cu predica. Și că e și corect a face așa, aceasta v-am esperiat în decursul timpului de când așa procedez, că credincioșii mai cu râvnă primesc cuvântul lui D-zeu, având sfta evanghelie înainte, ear pe dânsa - fără ca ei se observe - predica pusă pe papir.

Procedura aceasta a mea să nu ni să pară cumva a fi contrară vreunei rândueli bisericești, nefiind predica strict legată a se pune, după cum se obicinuește a se pune în general în locul pricestniei. Ea se mai poate pune și la sfârșitul liturghiei și se poate pune prin urmare, precum am arătat, și încă pe lângă un succes mai mare, imediat după citirea sfintei evanghelii. Deci viu prin aceasta a recomanda onorațiilor colegi procedura aceasta pretutindena unde nu este amvon. Această procedură văd că o mai practică și confratele Ioan Popa din Săliște. Dânsul n-a luat-o de la mine, dar nici eu de la dânsul. Și și confratele Popa spune ce[e]a ce în cele precedente am scos la iveală, că făcând și dânsul așa, „a ajuns la o mulțămire și un succes îmbucurător” (*Teleg. Român*, Nr. 65/[1]915).

Identificându-mă cu procedura aceasta a părintelui Ioan Popa din Săliște, țin a aminti totodată, fie și numai între paranteză zis - până ce va ajunge propunerea părintelui Pop pe tapet și în conferința noastră tractuală, decumva va ajunge - țin a aminti cu această ocaziune zic, că nu mă pot identifica și cu propunerea dânsului referitoare la acceptarea ideilor dânsului de a pune o parte a Utreniei la Vecernie, în scopul câștigării de timp pentru predică, având contra acestei propuneri între multe alte motive mai ales pre acela, că cune are râvnă pentru cuvântul lui D-zeu, pentru predică, acela o poate face aceasta /f. 8/ fără de a mai face noi inovațiunile propuse de dânsul.

Și acum încheind, rog pe on. conferență ca, după cuvântul apostolului (Pavel, Tesalonicheni, I), toate cercetându-le, tot ce[e]a ce e bun să ținem, ear de tot feliul de lucru rău să ne ferim, și așa D-zeul păcii ne va sfinți pe noi deplin.

Deal, în luna lui Iunie, 1915

Nicolau Dura, preot

(SJAAN, fond *Protopiatul Ortodox Sebeș*, acte înregistrate, dos. 271/1915, f. 1, 3-8)

2

/f. 1/ Nr. 6161 Prez. 1915.

Preaonorațiilor protopresbiteri, și onorațiilor preoți din arhidieceza noastră Transilvană!

La izbucnirea actualului războiu crâncen, extins și asupra monarhiei noastre, am fost în bună credință că el se va sfârși în vreme mai scurtă, și popoarele monarhiei noastre se vor bucura iarăși de binecuvântările păcii și ale liniștei mult dorite. Acum însă cu mare durere vedem că se apropie un an de zile, și în loc de a se sfârși acel nefericit războiu, el se încinge tot mai mult, în proporțiuni tot mai mari, cerând și jertfe tot mai multe.

În starea aceasta prea tristă și dureroasă, în care ne aflăm cu toții, putându-ne ajuta numai singur preabunul Dumnezeu, nu ne rămâne decât să ne întoarcem și cu mai deadinsul cătră nemărginita sa bunătate și îndurare, rugându-l din toată durerea inimei noastre pentru cât mai curândă încetare a acelu nefericit războiu venit și asupra patriei și a monarhiei noastre.

Înțelegând noi, însă, că unii dintre voi, iubitorilor, rugăciunile orânduie la erumperea războiului le-ar fi săvârșit în diferite forme, venim acum a le orânduie, precum urmează, și anume: ca la sfânta liturghie la Ectenia cea mare după Evanghelie: „*Să zicem toți din tot sufletul*” după cuvintele: „*încă ne rugăm pentru fericirii și pururea pomenirii cititori*” etc să se mai intercaleze următoarele:

„*Pentru ca să ne ierte nouă toate păcatele noastre prin care ne-am atras înfricoșata osândă asupra noastră, și să-și întoarcă de la noi toată mânia, cu dreptate venită asupra noastră, Domnului să ne rugăm.*”

„*Pentru ca să caute cu milostivire spre plânsul, suspinul și tânguirea poporului, pentru pustiirea și nefericirea ce ni-o pricinuesc dușmanii noștri, să sfârâmă puterea lor, și să dea armelor noastre putere de învingere și așa nebiruiți și nevătămați, să ne păzească pe noi; Domnului să ne rugăm.*”

„*Pentru ca precum a dăruit biruință puternică lui Moisi asupra lui Amalic, și lui Samson asupra celor de alt neam, așa și acum cu puterea Sa cea nemărginită, să dăruiască și Preainălțatului nostru Împărat și Rege Francisc Iosif I și ostașilor lui biruință asupra contrariilor, cari au pornit războiu asupra noastră, Domnului să ne rugăm.*”

„*Pentru ca să ajute Preainălțatului nostru Împărat și Rege Francisc Iosif I și ostașilor lui, ca să întoarcă taberile vrăjmașilor în fugă, Domnului să ne rugăm.*”

„*Pentru ca pacea și liniștea să se sălășluească în toată lumea, și în toate țările și moștenirile Împăratului și Regelui nostru apărându-le de orice năvăliri dușmănoase, Domnului să ne rugăm*”.

Apoi iară să se continue Ectenia cea mare: „*Încă ne rugăm pentru cei ce aduc daruri*” etc.

Iară la sfârșitul liturghiei, după rugăciunea amvonului, preotul zicând: *iară și iară plecând genunchii Domnului să ne rugăm*, cetește cu glas mare următoarea rugăciune:

„f. 1/ „Doamne Dumnezeule, părintele nostru cel ceresc, ajutorul și mângăitorul nostru în toate, năcazurile și durerile noastre, carele vezi jalea și durerea noastră a tuturor, carele auzi plânsul bătrânilor și al tinerilor și suspinul orfanilor lipsiți de părinți; carele știi că toate acestea mari certări le-a adus asupra noastră înfricoșatul războiu din lumea mare, venit și asupra noastră și asupra patriei și monarhiei noastre, Ție ne cucerim și ne proșternem, rugându-ne din adâncul inimilor noastre, să cauți cu milostivire spre noi păcătoșii și smeriții, și să tinzi mila Ta, ajutorul și brațul Tău cel puternic asupra armelor noastre, ca să învingem, și să întoarcem taberile dușmanilor în fugă, pentru ca așa să ajungem iarăși cât mai curând la pacea mult dorită.”

Așa, Doamne Dumnezeul nostru, ascultă această smerită rugăciune a noastră, și dăruiește Preainălțatului nostru Împărat și Rege Francis Iosif I și tuturor ostașilor lui, sănătate, tărie, putere și biruință asupra contrariilor. Scutește-i Doamne pe toți de toate relele și primejdiile, și însuflă în inima contrariilor înfricoșatele urmări ale războiului, ca să se îndemne la încetarea și contenirea lui și la restabilirea cât mai curând a păcii

mult dorite, pentru ca așa și iubiții noștri ostași feriți de orice rele și primejdii, să se reîntorcă cât mai curând sănătoși, în pace și veseli la casele lor, și dimpreună cu noi toți să preamărească și ei în toate zilele vieții lor preasfânt numele Tău al Tatălui și al Fiului și al sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin”.

Apoi după otput corul să cânte: „*Mântuește Doamne poporul tău*”.

Aceste rugăciuni să se continue până la încetarea războiului.

În mângăietoarea speranță că preabunul Dumnezeu ne va împlini aceste smerite rugăciuni ale noastre, cu binecuvântare arhierescă am rămas.

Sibiiu, la 10 iunie, 1915

Al vostru de tot binele voitor

Ioan Meșianu m.p., arhiepiscop și mitropolit.

(SJAAN, fond *Protopopiatul Ortodox Baia de Arieș*, acte înregistrate, dos. 274/1915, f. 1^{r-v}).

3

/f. 1^v/ Prea Venerat Ordinariat Archiepiscopesc!

Fiindcă după credința creștinească cei repausați vor învia cu trupul lor la ziua judecării, Biserica de la început a onorat și onorează trupurile celor adormiți în împărtășire cu dânsa, pentru aceia cu ceremoniiile prescrise le petrece și le așează în locuri anumite și prin binecuvântare destinate spre acel scop.

În războiul de astăzi mulți credincioși mor, parte în spitale, parte pe câmpul de luptă, dintre cari cei dintâi se împărtășesc de o înmormântare după legea noastră, cei din urmă însă, durere, nu pot fi împărtășii ca cei dintâi. Din parohia Uifalăului până în prezent a murit un singur bărbat în spital, unde așa cred că a avut înmormântare creștinească, dar cu toate acestea soția dânsului și rudeniile lui au voit să-i facă prohod, eu înse nu am permis, ci i-am făcut slujba parastasului în Biserică, după s. liturgia și i-am cetit deslegarea de la înmormântare.

Deoarece mulți dintre frații preoți în timpul de astăzi inventează după pofta de câștig să zic-așa datini de a prohodii atât pe cei cari au murit în spitale, cât și pe cei morți pe câmpul de luptă, și anume: „că un rând de veșminte de a celui mort în spital sau pe câmpul de luptă îl pun în curte pe un scaun înaintea mesei de prohod, merge preotul cu ornatele biseri-*/f. 1^v/* cești, duc prapori și începe a prohodi veșmintele celui mort, ține predică, iea iertăciuni, rudeniile celui mort împart publicului jamle și vinars peste veșmintele lui și după acestea pornește convoiul funebral, ducând după preot nu sicriu, ci o femeie ținându-l în brațe veșmintele celui mort, apoi pe drum preotul mai cetește câte o evanghelie, ajungând în cimiter îi citește deslegarea de tot blăstăm și afurisenia, de unde se reîntorc acasă. Toate acestea lucruri s-au întâmplat în Hrastăș, fiind și părintele Câmpian din Băița ca preot concelebrante pe lângă părintele din Hrastăș și mi le-a descris cantorul meu, indignându-să de tot lucrul acesta.

Dacă lucrul acesta să poate tolera în Biserica noastră, rog Prea Veneratul Ordinariat Archiepiscopesc să-mi demânde și mie ca cu altă ocaziune să nu fac numai slujba parastasului, ci să prohodesc și eu veșmintele mortului, dacă nu să tolerează, binevoiască Prea Veneratul Ordinariat Archiepiscopesc a ordona cercetare disciplinară în contra astorfel de frații preoți, deoarece suntem mai răi ca fariseii, nu să luminăm poporul, că să-și înțeleagă și el ritul după care să fac slujbele în limba lui de mamă, ci

din iubirea de argint – de-a ne scoate o taxă pe prohod – îl întunecăm și îl facem superstițios, și apoi poate și Asociațiunea pentru luminarea poporului să lucre cât a vrea, căci – durere – din vina preoților în afară frumos, dar înlăuntru viermănoși, nu-și va ajunge scopul.

/f. 2/ Prea venerat Ordinariat Archiepiscopesc m-am indignat și mă indignez pentru multe isprăvi de-a unor preoți ai noștri și mă doare când preoți[i] cei tineri azi-mâne vor fi desconsiderați de mulți credincioși ai lor din cauză că ei nu voiesc să fiă ca cei mai mulți preoți bosconari – onoare excepțiilor – ci își îndeplinesc datorințele așa după cum le-au studiat în Seminar, ba de multe ori aud de la unul sau altul aparte zicând că: preoți[i] aștia tineri ne strică legea și datinele și vreau să ne deie la unguri și altele.

Al Prea Veneratului Ordinariat Archiepiscopesc,
Uifalău, la 1 Ianuar 1915.

Umilit fiu, Onoriu Savu, preot-cooperator

/f. 3/ Nr. 103-1915

Preaon. Nicolau S. Aron, protopop gr-cat în Teaca

Pre lângă reașteptare străpunem sub % arătarea făcută de On. Onoriu Savu din Uifalău, că adevărat în ce privește săvârșirea serviciilor pentru morți s-ar comite unele abuzuri. Drept aceea Te recercăm ca formulându-ți punctele din arătarea citată, să ascuți la protocol pe cantorul din Uifalău, pe preotul din Hrastăș și pe On. Ivan Câmpian din Băița, cu privire la prohodul îndeplinit de dânșii, provocându-i să espună amenunțit procedura ce o urmează, și întrucât ea nu să unește cu prescriesele Euhologiului nostru, să arete pentru ce se abat de la acelea prescriese. Deodată Îți vei câștiga Frăția Ta și de airea informațiuni autentice despre înnoirile în rit ce s-ar încerca pe acolo, și ni le vei comunica, spre a judeca asupra lor.

Blaj, din ședința consistorială ținută la 5 Ianuar 1915

Binevoitor...

(expediatur: 15.I.1915)

/f. 4/ Nr. 73-1915

Prea Venerat Ordinariat!

Fiindcă purtarea războiului e împreună cu jertfe în vieți de oameni, așa se întâmplă ca cei de acasă ai celor morți pe câmpul de luptă, se poftescă de la preot să le facă acelora prohodul!

Deoarece facerea acestui „prohod” se poate cere în deosebite forme și ușor poate da anză să se furișeze așa pe nesimțite datini noaue, așa eu aflu că mi-e o datorință se atrag asupra acestui lucru binevoitoarea atențiune a Preaveneratului Ordinariat: rugându-l cu toată reverința se binevoiască a îndrepta cătră întreg clerul o instrucție lămurită în privința acestui fel de „prohod”, ca așa se nu perdem uniformitatea și să avem și pe ce ne baza în fața unor voințe extravagante ale poporului.

În așteptarea grațioasei înviațiuni neamânate, sum

Supus fiu, Ieronim Dănilă, vprotopop

Cătina, 31 Ianuar 1915

/f. 5/ ad Nr. 31-1915 sem.

Protocol

Luat în conferența corpului profesoral

Luată la 21 Febr. 1915 fiind de față Rs. Dr. I. Marcu rector, Dr. L. Samfăleanu, Dr. A. Rusu, Șt. A. Roșianu și Dr. Coltor ca notar

1) Rs. D. I. Marcu, după ce deschide conferența, aduce la cunoștința Măr. Corp Profesoral dispenza obșinută de la Ven Ordinariat în privința postului.

Se cetește și ia spre știință

2) Rs. Dr. I. Marcu face cunoscut că în urma demersului DSale în afacerea elevului Florian, care nu s-a întors din vacanță a primit înștiințare de la tatăl elevului că acesta e bolnav de catar pulmonar și stă sub îngrijire medicală.

Spre știință

3) Același face cunoscut că Ven. Ordinariat cu Nr. 613. 1915 a introdus opul de tipic al prof. Dr. V. Bujor, A. Papiu și Șt. Roșianu ca manual de propunere în seminarul nostru.

Spre știință.

4) Același reacearcă corpul profesoral să se pronunțe în chestia dată spre desbatere din partea Ven. Ordinariat prin scripta dtdo 16 Febr. 1915 Nr. 873 relativ a) la procedura ce s-a urmat în parohia Hrastăș, prohodind pe un soldat căzut în luptă, ca și cum cadavrul lui ar fi fost prezent și aducând la biserică și ducând în procesiune la cimiter veșminte de-a mortului; b) la serviciul sacru pe care îl crede conferența profesorală că este a se împlini după prescisele ritului bisericii grecești, când nu este de față cadavrul.

Se deschide o discuție mai lungă. Prof. Dr. I. Coltor crede că: a) acțiunea cu vestmintele mortului nu este de a se permite /f. 5/ și s-a făcut la Hrasteș că s-a practicat dând ca anză la substituirea în natură și expunând bațjocurii serviciul ritului nostru și îngiosește însăș slujirea prohodului nu ar putea fi lucru bun și nu se poate admite când nu este cadavrul în față

1) Pentru că deși rubricatura prohodului vorbește despre cadavrul prezent totuși nu opește serviciul și când n-ar fi de față și dealtfel în diverse rugăciuni liturgice (aducând o analogie din rubricatură) ba chiar și însăș textul rugăciunilor pretind să se săvârșască în anumite împrejurări de timp și de loc, totuș nu se greșește când acele nu se observă la vreo cauză rațională, ca d. e. anticiparea mâncatului în preseara sărbătorilor mari, când și tipicul și textul rugăciunilor mari pretind revărsatul de ziuă și amintesc sculatul din somn etc.;

2) rânduiala Prohodului este un sacramental special, care iată că își are grațiile și efectele proprii ale sale, pe cari nu le are nici părăstasul, nici alte servicii sacramentale nu are, că dacă le-ar avea, atunci biserica nu ar fi instituit două ori mai multe sacramentale cu acelaș efect, unul ar fi fost deajuns, celelalte superflue. Acum, în caz concret dacă dintr-o împrejurare ori alta, vreun credincios de al nostru ar fi fost înmormântat fără slujba înmormântării (în o luptă mort; or înecat și trupul pierdut, sinucis și înainte îngropat înainte de a fi venit deciziunea Ordinarului că se poate îngropa, neconstată fiindu-i vina etc), nu se știe pentru ce nu s-ar putea servi și pentru acesta serviciul funebral, ale cărui roade, fără îndoială sunt nespuse de mari; 3) chiar și esorcismele, care pretind espres prezența persoanelor obsedate, după părerea teologilor se pot uneori face și fiind absente aceste și cum din esperință se știe, au efect; 4) la latini

se recitează întreg „officium defecctorum” chiar și când nu e prezent cadavrul, ba și simbo- /f. 6/ lizează sicriul prin „trunul” făcut anume, în care se pune uneori, ca de pildă în Roma când se face în prezența cardinalilor și pentru sufletul cardinalilor morți, bereta cardinaliție, iar la alumni bereta și cingătoarea clericală; 5) nu se cunoaște, cel puțin Corpul profesoral nu cunoaște niciun canon oriental, care să oprească lucrul acesta de a servi prohodul când e sigur că persoana a murit și că e imposibilă prezența cadavrului și prohod nu i s-a făcut; 6) neuniții par a practica lucrul și credincioșii noștri doresc să se mângâie asistând oarecum sufletește la prohodirea scumpului lor decedat, 7) la tot cazul însă, când Ven. Ord. nu ar permite adevăratul prohod, să se permită nesmintit cetirea deslegării de la afurisenie la morți, prin care se evită multe neajunsuri să zic așa teologice.

Păr. Șt. Roșianu crede că să nu se permită prohodul: 1) pentru că serviciul parastasului luat pe de-a-ntregul este aproape identic cu el; 2) nu crede că să fie ceva efect sacramental special pentru prohod și dacă ar și fi aceasta suplinește p. e fie prin sf. Liturgie; 3) se dă anză la superstiție cu haine de-a mortului etc, 4) rubricatura euhologiului și tipicul înmormântării expres prevede prezența cadavrului. Astfel să se conceedă ori mai bine zis să se prescrie parastasul cum este în Euhologiu pe de-a-ntregul.

Rs. Dr. I. Marcu reflectează că noi avem două servicii pentru morți: prohodul pentru cazul prezenței cadavrului și parastasul pentru al neprezenței, așadar deși nu ar fi oprită prin vreun canon prohodirea în neprezența cadavrului, pare a fi oprită prin însăși instituirea parastasului, pe care, cum reflectează Dr Rusu, nu-l au latinii și așa este explicabilă /f. 6/ practica lor.

Prof. Dr. I. Sîmpătean se alătură părerii prof. Roșianu și Dr. Marcu amintind că prohodul Domnului este fără prezența Trupului mort al Dlui Hristos, totuși abia să deosebește de parastas în stuctura sa.

Dr. I. Coltor ripostează că, parastasul nu se face numai în prezența cadavrului, ca și fiind de față, cum s-a făcut de pildă mai în zilele trecute la Blaj, și atfel distingerea celor două servicii ca pentru prezență și neprezența cadavrului nu i se pare justificată.

Dr Marcu reflectează că în cazul când se face parastas în prezența cadavrului, se face pe scurt și totdeauna imediat după prohod și strict vorbnd nu este adevărată slujbă a parastasului.

După discuția aceasta, Corpul profesoral cade de acord:

1) că procedura din Hrastăș cu mascherarea cadavrului prin veșminte nu se poate admite; 2) înainte de ce s-ar săvârși orice slujbă mortuară pentru vreun credincios să se constate în mod prudent moartea individului; 3) că e bine să se servească: a) sf. Liturgie pentru sufletul defunctului; b) parastas, făcându-se rânduiala întreagă din Euhologiu, când se poate ținea și c) predica funebrală; d) binecuvântarea colivei e) care se poate face și în cimitir (ca și întreg parastasul), f) pot fi trase clopotele; g) dar sunt toți de acord (afară de prof. Coltor), că prohodul nu e bine să se țină din motivele amintite mai sus; h) Totodată. Corpul profesoral, întreg este de părerea că ar fi corect dacă s-ar stabili de stolă uniformă pentru cazul când se celebrează parastasul cum e la Euhologiu pe de-a-ntregul, jumătatea taxei stolare de la înmormântare, pentru ca să se evite abuzurile cari ușor răsar în lucruri de acestia și între împrejurările de azi, să se cetească deslegarea afuriseniei de la morți și când se face parastasul numai.

Cu aceste conferința se încheie
D.U.S Isidor Marcu rector, ca prezident
Dr. Ioan Coltort prof., notar

/f. 7/ Nr. 53/1915

Preaveneratului Ordinariat Archiepiscopesc în Blaj

La veneratul ordin dto 5 Ianuarie 1915 Nr. 103 pe lângă reașternerea acluzului subștern cu supunere protocolul luat cu onorații Ioan Chețan din Hraștăș - acum deficient - și cu Ioan Câmpean din Băița, în cauza abuzului cu ceremoniile prohodului, spre înaltă ulterioară dispunere.

În acest protocol numiții recunosc tot ce e în arătare, adevărătatea cărora a întărit-o și curatorii din Hraștăș, afară de împărțirea vinarsului, care toți zic că nu s-a dat.

Altcum e regulă generală în acest tract, că afară de colacii ce se împart la sărutare, nu se dă după îngropăciune nice un fel de pomană de mâncări și beuturi, fiecare merge de la cimiter acasă; asta pe baza unei hotărâri din sinod.

În urma acestora propun cu supunere:

Să se dea admoniție numiților */f. 7/* preoți, cari își recunosc greșala și au promis îndreptare.

2. Să se reguleze această chestie, chiar și cu un ordin circular, fiindcă și airea să fac abuzuri cu prohodul – în sensul că, spre mângăerea celor rămași după morții rășboiului și pentru sufletul acestorasă se recomanda și conceadă numai următoarele:

- a. Parastas cu pomană fără beătură în biserică, după liturgie, în zile feriate.
- b. Liturgie pentru reposat în zi comună, la finea căreia, în biserică, în prezența celor interesași să se poată face întreagă rânduila prohodului, chiar și cu predică și iertăciuni, și cu dezlegre.
- c) Să se oprească însă trasul clopotelor și teatralizarea înmormântării fictive, și a ceremoniilor de mascare a mortului, ca să nu espunem batjocurei și răsului ceremoniile bisericesti în lucruri atât de jalnice.

Teaca, la 8 faur 1915.

Umilit serv, Nicolae I. Aron, protopop

/f. 8/ Protocol luat la 31 Ianuarie 1905 cu On. Iosa Chețian adm. par. în Hraștăș

Obiectul: înmormântarea unui militar mort în străini cum să fac ceremoniile acasă în Hraștăș.

I. Protopopul întrebă pe On. Ioan Chețian cum a făcut acasă înmormântare.

Ad. I On. Ioan Chețan răspunde: la rugămintea repetită a mașterei s-a făcut pentru răposatul Șerban Toader – fără trupul lui mort, toate ceremoniile îndătinate la alți morți, dimpreună cu părintele Ioan Câmpean din Băița anume, s-au tras clopotele de adunare, s-a făcut slujba în casă și în curte, unde în locul copârșeului s-a pus un rând de haine ale mortului, s-a făcut întreaga îngropăciunea, o predică și iertăciuni, apoi s-au dus toți preoții până la marginea cimitirului, unde s-a făcut dezlegare. și de aici preoții au mers la ale sale. Deslegarea */f. 8/* nu s-a dat sub ceremonii, că noi preoții am șters acest abuz, ca neiertat; întrucât ar fi aceasta ceva de abrogat și de nepermis, însă rog să mi se treacă cu

cu vederea, neștiind cum să-i fac deplină mângăere mașterii sale, ce m-a rugat să-i fac așa.

DCMU

Ioan Chețian, preot pensiune, Ioan Câmpean, preotul Băiței Nicolae I. Aron, protopop, Ioan Olteanu, adm. par. al Hrastășului, martor.

f. 11/ Nr. 873/1915

Veneratului Rectorat al Seminarului teologic arhiepiscopesc în Blaș

Străpunem sub %, pre lângă reașteptare, relatările oficioase a protopopului Căținei ddo 31 Ianuar 1915 Nr. 73 și a protopopului Fărăgăului Ddo 8 Februar 1915 Nr. 53 în chestiunea servițiului sacru funebral, ce poftesc unii credincioși să se săvârșească pentru consângenii lor morți pe câmpul de luptă ori în străinătate, se recercăm veneratul Rectorat, ca să tracteze chestiunea ceasta în conferența corpului profesoral teologic, dându-ne părerea: a) că oare corectă e și conformă prescrișelor ritului grecesc procedura ce s-a urmat în parohia Hrastăș din protopopiatul Fărăgăului, de a se face prohodul prescriș la morți av. [?], deși cadavrul e absent și în locul cadavrului se pun veșminte de ale mortului respectiv?

b) Ce servițiu sacru crede conferența profesorală că e a se împlini când nu e de față cadavrul mortului?

Părerea motivată a conferenței ni-o vei sușterne împreună cu actele comunicate amintite mai sus.

Blaș, din ședința consistorială ținută la 16 Februarie 1915.

f. 12/ Nr. 31-1915

Preaveneratului Consistor arhiepiscopesc gr.-cat de Alba Iulia și Făgăraș în Blaș

La grațiosul ordin consistorial dato 16 Februarie 1915 Nr. 873 am pertractat în conferența corpului profesoral chestiunea servițiului funebral ce e de a se săvârși pentru acei credincioși cari mor pe câmpul de război ori aiea și așa nu se înmormântează în parohie.

Corpul profesoral după o discuțiune mai lungă, a ajuns la concludul cuprins în protocolul alăturat sub %, în sensul căruia:

1) Procedura urmată în cazul de la Hrastăș de a pune în locul cadavrului veșminte de ale răposatului nicidecum nu se poate admite, ea ar fi o înmormântare ficție.

2) înainte de a se săvârși pentru cineva servițiu funebral, trebuie să se consate moartea respectivului individ cu certitudine, deoarece au obvenit cazuri că s-a săvârșit servițiu funebral pentru indivizi cari erau în viață. Reverința față de funcțiunile sacre poștește ca acelea să se îndeplinească atunci când sunt prescrișe și aceasta să se facă cu seriozitatea care o pretinde sânțenia lor.

3) după prescrișele Euchologiului nostru sunt doue serviții pentru morți: a) „Rânduiala îngropării” sau prohodul, care se săvârșește când cadavrul e de față și b) „Parastasul”, care nu poștește să fie de față cadavrul.

Deci pentru cei ce nu se înmormântează aieva în parohia și trupul mort nu le este de față, nu are să se facă Prohodul, ci servițiu „Parastasului” așa cum scrie Euchologiul. La ceasta poate să se adauge: Rugăciunea colivei și deslegările sau „Rugăciunea de iertăciune la tot blăstămul și afurisenia la mort”.

Clopotele se pot trage, ca să se adune credincioșii la Parastas, se poate ținea predică pentru cel mort și se poate împărți și elemosină sau pomană, de la care însă să se eschidă beutura alcoolică.

Mai de recomandat este însă, să se celebreze s. Liturgie pentru sufletul răpusatului și încă imediat înainte de servirea Parastasului.

Considerând că servirea parastasului prescrisă în Euhologion cuprinde mai întregă rânduiala înmormântării, aflăm a fi cu drept ca remunerarea preotului fungent și a celorlalte fețe bisericești să se stabilească în jumătate din cât face stola înmormântării în parohia respectivă.

În urmă adaug, că corpul profesoral e gata a-și da părerea în orice chestiune din sfera științelor teologice, de câte ori acesta se va pofti din partea Preaveneratului Ordinariat arhiepiscopesc.

Actele comunicate se reaclud sub %

Blaj, în 22 Februarie 1915

Dr. Isidor Marcu

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 1132/1915, f. 1-12)

4

/f. 1/ Nr. 201-1915

Preavenerat Ordinariat arhiepiscopesc!

Subscrisul cu toată venerațiunea așterne în alăturare sub % spre grațioasă afacere, rugarea onoratului Octavian German, adm. parochial în Hădărău, prin care cere ca în considerarea împrejurărilor eșecționale create de actualul războiu și în virtutea motivelor invocate să i se deie voia a servi Liturghia s. Ioan Gură de aur și în timpul ss. Păresimi.

Oficiul protopopesc gr. cat al Ludoșului.

Mureș-Ludoș, în 9 Februar 1915.

Umilit fiu, Enea P. Bota vprotopop

(1 aclus)

/f. 2/ Eșelența Voastră, Prea Venerat Ordinariat Archiepiscopesc în Blaj

Este cât se poate de bine cunoscut Eșelenței Sale și Preaveneratului Ordinariat războiul cumplit în care este încurcată aproape lumea întreagă. Credincioșii mei, din momentul când s-a declarat războiul și din ziua când cei dintâi obligați la arme au părăsit căminul părintesc, au alergat la mine, rugându-mă ca să fiu bun și să le servesc sta Liturghie.

De atunci până astăzi, pot mărturisi sincer, că o zi nu a trecut fără ca eu să nu servesc Liturghii private, pentru lipsele și trebuințele creștinești ale poporenilor mei, așa că abia le-am putut răzbi. Acuma însă, apropiindu-se stul post al Paștilor, când legile și dispozițiile bisericii noastre nu permite a să servi sta Liturghia a lui Ioan Gură de aur, cea ce de altfel sub păstorirea mea nu s-a făcut nicicând, observând litera strictă a legilor noastre bisericești, am ajuns în o situație foarte gravă, întrucât deși să apropie stele Paresimi, credincioșii mei totuși nu înceată cu rugarea că să fiu bun - și luând în seamă

greul ce apasă pe umerii neamului omenesc, și-ndeosebi asupra alor lor – a trece cu vederea orice dispoziție și să le servesc.

Deși eu le-am motivat ca și-n anii trecuți că uită, nu se poate și legea bisericii noastre nu permite, totuși nu mi-au dat ascultare și s-au supărat pe mine, ba cei mai mulți m-au amenințat cu aceia că vor merge la preoții cei noi (neuniți) și la cei mai bătrâni, cari mai multe știu (uniți) și aceia le servesc și le ascultă dorința lor.

/f. 2^v/ În urma acestora, me rog frumos și totodată cu multă insistență, ca luându-se în seamă motivele următoare să fiu dispensat a servi sta Liturghie a lui Ioan Gură de aur, afară de zilele în care cade a stului Grigorie Dialogul, ori dacă se poate și de aceste zile, făcându-se excepție desigur în săptămâna cea mare, a Presimilor.

Motivele sunt: a) dacă le refuz de a le servi, atunci credințioșii mei pe mine apucă o ură neîmpăcată că eu în vremuri de acestea grele nu satisfac dorinței lor ferbinți, și-n supărarea lor merg la preoții neunți, ori chiar și la preoți de-ai noștri uniți, cari de când sunt eu în jurul acesta, fără de nice un scrupul au servit și servesc în paresimi Liturghia stul Ion Gură de aur.

b) Dacă eu refuz de a servi - atunci cu durere sunt silit se comunic Venerațiilor mei superiori bisericești, că îmi perd din mână, în fiecare zi, un izvor cinstit de 80 fil., cu care eu ca preot sărac îmi fac lipsele cășii mele. Venerata Superioritate, prea bine știe, că eu acuși de 3 ani de zile mă lupt cu o mizerie materială, cu care nu cred să se mai lupte vreun preot de-ai noștri, prin aceia că mi s-a retras ajutorul congrual de 1300 cor. anual.

Pe baza motivelor grave aduse mai sus, me rog foarte frumos a fi dispensat ca să pot servi sta Liturghie a lui Ion Gură de aur și-n stele Paresimi, luându-se afară săptămâna cea mare a stelor Paști.

Al Eselenției Sale și Prea Veneratului Ordinariat arhiepiscopesc
Hădărău, la 8 faur 1915
Supus fiu, Octavian German, preot gr.-cat român

/f. 4/ Nr. 884/1915

De îndorsat pre albul suplica preotului nostru Octavian German din Hădărău

Rezoluțiune

Facultatea cerută de suplicante este oprită prin canonul 49 al sinodului de la Laodiceea, de aceea acest Consistor o facultate așa contrară ritului sacru și disciplinei bisericii nu poate concede.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 16 Faur 1915.

Nr. 884-1915

Multonoratu lui Enea P. Bota, viceprotopopului greco-catolic în M. Ludoș
Multronorate în Hristos Frate!

Cu provocare la scrisoarea din 9 Faur 1915 Nr. 201 sub % trimitem rezoluțiunea de acest dat și număr, spre a o admâna preotului nostru din Hădărău.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 16 Faur 1915.

Binevoitor...

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 884/1915, f. 1-4)

5

Escelența Voastră,

Biserica noastră de rit oriental prescrie ca în cea mai mare parte a zilelor din postul Paștilor să se celebreze liturgia înaintesfințitelor, la care nu se întâmplă transsubstanțierea, ci rămâne agnețul din proxima Duminică trecută.

Umilit scrisul roagă pe Escelența Voastră să-i îngăduiți a celebra liturgia sf. Ioan Gură de aur, dacă nu în toate cel puțin în unele din zilele comune din postul Paștilor, căci aceasta o pretinde și evlavia credincioșilor în urma împrejurărilor extraordinare între cari trăim, când totul depinde de la voia celui Preaînalt și când meritele sângelui sacrificat pe altar, aduc multă nădejde în inimi, și fac mult bine sufletească și trupesc.

În nădejdea că rugarea mea va fi luată în părintească considerare, rămân

Al Escelenței Voastre umilit fiu

Cistelec, la 10 Februar 1915

Ioan Crișan, admn. Paroh.

Cistelec

/f. 2/ Pre alba suplicei din 10 februar 1915

Nr. 898-1915

Rezoluțiunea

Rugarea frăției tale de dato 10 februar 1915, prin care ceri îngăduință ca în ss. Paresimi în locul liturgiei *prescise* să servești liturgia s. Ioan Gură de aur, nu ți-o putem îndeplini. Deși timpurile sunt extraordinare în urma războiului, evlavia credincioșilor poate găsi deplină mângăiere în împlinirea rânduielilor prescise de biserică și nu e necesar ca Noi să schimbăm aceste rânduieli, călcând disciplina statorită în canonul 49 al sinodului din Laodiceea. Frăția Ta îți vei da silința ca să îplinești conștiincios cele prescise de tipic, rânduite de biserică pre mângăierea credincioșilor.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 16 februar 1915.

Metropolit...

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 898/1915, f. 1-2)

6

/f. 1/ Nru 102-1915

Preavenerat Ordinariat Archiepiscopesc!

Rugarea preotului Eugen Crișan din Surduc, referitoare la celebrarea liturgii s. Ioan Gură de aur în presimi, cu reverință o subștern % spre grațioasă urmare.

Chestia asta rituală așteaptă demult rezolvire. Sau că nu-i permis celebrarea acelei liturgii în paresimi și atunci delicvenții controlați și pedepsiți, iar abuzul cassat de tot, sau să se permită în mod canonic celebrarea liturgii amintite în paresimi. Abuzul acesta e general în Archidieceză și poate numai unii preoți din generația mai tânără mai țin cont de opreliștea aceasta. Oare nu ar fi timpul să se hotărască în cauză?

Rog prea umilit ca rugarea părintelui Eugen Crișan să fie socotită ca a tractului întreg, și dacă numai să poate să ni să deie tuturor preoților din districtul Indolului, cel puțin pentru paresimile de față, când de fapt suntem asaltați cu o mulțime de slujbe din partea credincioșilor năcăjiți și amărăți până în suflet.

Oficiul prtopops gr.-cat al Indolului.

Indol, 11 faur 1915

Prea umilit, Ioan Bucur, protopop

/f. 1^v/ Ps 13 februarie 1915. Nr. 930. Surduc v. protopop Indol.

Mulțonoratul în Hr. Frate!

Rogarea preotului din Surduc, cu carea se identifică întreg tractul fiind contra Canoanelor bisericeii noastre și diametral opusă prescrișelor din canonul 49 al Sinodului din Laodicea, nu se poate împlini.

Rezoluțiunea aceluș sub % să i se împărtășască spre acomodare.

Blaj, din ședința cons. ținută în 16 febr. 1915.

Binevoitor....

Nr. 930-[1]1915

Rezoluțiune (pe suplica On. Eugen Crișan preot în Surduc)

Cererea suplicantului fiind în contra canoanelor nu se poate împlini.

Blaj, din ședința consist. țin. în 16 febr. 1915.

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 930/1915, f. 1^{r-v})

7

/f. 1/ Nr. 42-1915

Preavenerabil Ordinariat Archiepiscopesc!

Rugarea Onoratului Victor Pop adm. parohial în Silvașul rom. de dto 10 Faur 1915 Nr. 8 -1915, prin care cere înalta dispensă de a celebra în zilele comune din s. Paresemi pentru lipsurile poporului s. Liturgie a stului Ioan Gură de aur, alăturat sub % o suscern cu reverință.

Deodată îmi permit cu reverință a atrage înalta atențiune a Preavenerabilului Ordinariat la faptul că în timpurile acestea împreunate cu atâtea calamități credincioșii noștri cer cu insistență ca zi de zi să-i celebreze s. Liturgie pentru lipsele și năcazurile ce-i înconjoară, în fața acestei situații ar fi consult a să da o dispensă generală pentru întreaga archidieceză de a să putea celebra s. Liturgie a s. Ioan Gură de aur în toate zilele comune ale Paresemilor, pentru lipsele și la cererea poporului. Aceasta o fac având în vedere și uzul aproape general de a se celebra și până acum această s. Liturgie în acel timp, și că uzul acesta să pretindă ab immemorabili.

M. Uioara 13 Faur 1915.

Umilit fiu, Emiliu Pop protopop

/f. 2/ Nr. 936-1915

De îndorsat pre suplica administratorului parochial Victor Pop, din Silvașul român

Rezoluțiune

Facultatea cerută de suplicantele este oprită prin canonul 49 al Sinodului de la Laodicea. De acea acest Consistor o facultate așa contrară ritului saxon și disciplinei bisericeii nu o poate concede.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 20 Faur 1915.

Vicar general

Nr. 936-1915

Preaonoratului Emiliu Pop, protopopului greco-catolic în M. Uioara

Preaonorate în Hristos Frate!

Cu provocare la scrisoarea din 13 Faur 1915 Nr. 42, trimitem sub % rezoluțiunea de acest dat și numai spre a o admoni preoului nostru din Silvașul român.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 20 Faur 1915

Vicar general

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 936/1915, f. 1^{r-v})

8

/f. 1'/ Exelenția Voastră,
Prealuminate și Preasfințite Doamne
Preagrațioase Părinte !

Plaga războiului, multele nefericiri și miserii cari acum mai mult ca orișicând ne ating pe toți, a dat naștere unor simțeminte cu mult mai evlavioase, mult mai pie față de tot ce este sfânt față de D-zeu.

Faptul acesta se resimte în toate stratele credincioșilor, toți cu mic și mare, bogat și sărac aleargă la altariul Dlui ca prin darurile sale să îmblânzească mânia Celui de sus. Unul fiecare are vreun iubit pe câmpul de luptă, vreun mort sau vreun rănit în cutare spital, pentru care cu ardoare ar voi să i se servescă o sfântă Liturgie. Aleargă zilnic și aproape pretind ca să li se servescă sf. slujbă, chiar și acum în sfințele paresemi, zadarnică ie sfățuirea și capațitarea din partea preotului, ei cred sus și tare că lucrul cel mai sfânt în lume nu poate să fie păcat și mai ales acuma când rugăciunile sunt împreunate și cu post cea ce numai plăcea poate lui Dzeu.

Abstrăgând de la faptul că atribue neprimirea stipendiilor lenei și comodității preotului, se duc la schismatici, cari primesc stipendiile fără poate ca se nu le mai servească nicicând; prin ce face se răcește zelul credincioșilor față de păstoriul lor.

Umilit subscrisul, cunoscând că voi putea face un bine credincioșilor împlinind acestea pretenziuni juste ale lor, cu reverință fiască vin înaintea Exelenției Voastre, rugându-Vă să Vă îndurați a-mi da facultate de a putea liturgisi și în zilele sfințelor paresemi pe lângă restricția ce mi-o Veți impune.

Sperând că umilita-mi rugare va fi ascultată sum al Exelenției Voastre,

supus fiu, Laurențiu Stâncel, admn. Par.

Silvașul maghiar, la 13 Februar 1915

/f. 3/ Nr. 1082-1915. (Pe alba suplicei)

On. Laurențiu Stâncel, adm. par. Silvașul mghiar
Rezoluțiune

Facultatea cerută de suplicantele este oprită prin canonul 40 al Sinodului din Laodicea: drept aceea o facultate așa contrară ritului sacru și disciplinei nu o putem concede.

Blaj, la 21 Februar 1915.

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 1082/1915, f. 1^{r-v}, 3)

9

/f. 1/ Nr. 51/1915

Preonorabil Ordinariat arhiepiscopesc

Rugarea Onoratului George Făina din Micoșlaca pentru a să faculta grațios să poată celebra s. liturgia a stului Ioan Gură de aur în zilele de luni până vineri din Paresemi – din motivele invocate să recomândă înaltei considerațiuni a Preavenerabilului Ordinariat arhiepiscopesc.

Al Preavenerabilului Ordinariat arhiepiscopesc,
Umilit fiu,
Emiliu Pop, protopop
Murăș Uioara, 22 Faur 1915

/f. 2/ Preavenerat Ordinariat Archiepiscopesc

Fiind vremile extraordinar de grele, încontinuu mi se cere să aplic fructul liturgic pentru cei duși pe câmpul de luptă. Zădarnic le-am explicat că după disciplina bisericii noastre, nu e ectate a celebra s. Liturgie în zilele de Luni-Vineri din Paresemi. Au rămas foarte nemângăiate și întristate, căci s. Liturgie a fost pentru soții și mame singura mângâiere și singurul mijloc puternic de a ține întru sănătate pe soți și pe fii. În urmă le-am promis că voi cere permisiunea pentru aplicarea fructului liturgic și dacă mi se va da le voi împlini dorințele.

Rog deci pe Preaveneratul Ordinariat Archiepiscopesc a-mi permite să celebrez s. Liturgie a Sf Ioan Gură de aur și în zilele de Luni-Vineri din Paresimi.

Micoșlaca la 18 Februarie 1915
Umilit fiu, George Făina, adm. parohial

/f. 3/ Pr. 23 februarie 1915

Nr. 115 Micoșlaca

La suplica On. George Făina adm. parohial din Micoșlaca. Se dă pe alb următoarea

Rezoluțiune

Facultatea cerută de Frăția Ta cu datul 18 Faur 1915 este oprită prin canonul 49 al Sinodului de la Laodiceea, drept aceea o facultate așa contrară ritului sacru și disciplinei bisericești nu o putem concede.

Blaj, la 24 Faur 1915.

(Să se spezeze prin prot. M. Uioara)

(SJAAN, fond Mitropolia Română Unită Blaj, acte înregistrate, dos. 1115/1915, f. 1^{r-v}, 3)

10

/f. 1/ Nr. 152-1915

Preavenerat Ordinariat arhiepiscopesc!

Unul dintre frumosele datini pii ale credincioșilor noștri în aceste părți este și acela de a lăsa să se servească pentru ei și pentru lipsurile lor sufletești câte una s. Liturghie. Și mai ales de la decretarea mobilizării generale încoace, cererile credincioșilor de a li se servi s. Liturghii pentru cei porniți la războiu sunt așa de dese

încât nici o singură zi de atunci încoace nu este în carea să nu se servească aproape în toate bisericile astfel de s. Liturghii. Și cum starea războinică durează încă și în continuu se înrolează și pleacă la războiu credincioșii noștrii, cererile pentru a se servi s. Liturghii pentru mântuirea sufletească a acestor credincioși înrolați sunt și acum și vor fi și în viitor tot atât de stăruitoare.

Se apropie timpul sântului post al Paștilor, când ne este oprit a celebra s. Liturghii, în afară de celea prescrise de disciplina s. noastre Biserici. Credincioșii înse ne vor ruga să servim și-n timpul sântului post s. Liturghii penru cei plecați la războiu, cari nu pot fi lipsiți și de aceasta /f. 1'/ singură mângâiere sufletească până după s. Paști, când cine știe dacă vor mai fi în viață.

În considerarea împrejurărilor extraordinar de grele create de războiul ce bântue acum între popoare și pentru a nu lipsi pe credincioșii noștrii duși la războiu de mângâierea ultimă de a se celebra pentru ei câte una s. Liturghie, subscribul, cu profundă venerațiune se roagă ca Preavenatul Ordinariat arhiepiscopesc să-i deie facultate a servi și în timpul sântului post al Paștilor s. Liturghii pentru ostașii porniți la războiu, întrucât i se va cere cu insistință servirea acestora.

Oficiul protopopesc gr.-cat al Ludoșului.

Murăș-Ludoș, în 30 Ianuar 1915.

Umilit fiu, Enea P. Bota, vprotopop

/f. 3/ Nr. 706-1919

Multonoratumul Enea P. Bota
Viceprotopopului greco-catolic în M. Ludoș
Multonorate în Hristos Frate!

Facultatea cerută de Frăția Ta cu datul 20 Ianuar 1915 Nr. 152 este oprită prin canonul 49 al Sinodului de la Laodicea și de acea acest Consistor o facultate așa de contrară ritului sacru și disciplinei bisericești nu o poate concede.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 16 Faur 1915.

Binevoitor..

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 706/1915, f. 1^{r-v}, 3)

11

Nr. 1132-1915

Prohod pentru morți airea

Se întâmplă adeseori, că rudeniile cutărui credincios de al nostru, mort pe câmpul de luptă ori în străinătate (în America sau în vreun spital) cer de la preotul lor, ca pentru sufletul respectivului adurmit îngropat airea, să facă rugăciuni aici acasă, în parohia din care s-a depărtat cel acum mort. Dorința aceasta a credincioșilor de a face rugăciuni pentru rudeniile repausate este foarte lăudabilă „că sfânt și cucernic gând este a se ruga pentru cei morți, ca să se deslege de păcate” (2 Mac. 12, 46). Se întâmplă însă și aceea, că poporul, din neștiință, cere ca preotul să împlinească pentru cel repausat și lucruri de acelea, cari nu sunt conforme ritului nostru, ori cuprind în sine și o anumită credință deșartă. Așa ni s-a întâmplat un caz, că rudeniile au poftit să se săvârșească prohodul din Euhologiu, punând în locul cadavrului un rând de veșminte din ale celui mort pe câmpul de luptă, vestminte așezate pe un scaun, cari vestminte apoi să fie duse la cimiter cu toate

ceremoniile obișnuite la înmormântare. Poate că acest caz să nu fie unic. Chiar din acest motiv, ne vedem îndemnați a arăta Veneratului cler, ce are de făcut atunci când credincioșii poftesc funcțiuni sacre pentru cei morți, respective înmormântați în străinătate:

1. Înainte de a săvârși pentru cineva orice serviciu funebral trebuie constatat cu documente vrednice de credință, moartea respectivului, deoarece s-au întâmplat cazuri că s-a săvârșit serviciul funebral pentru indivizi cari erau în vicăță. Reverința față de funcțiunile sacre poftescă acestea să se împlinescă atunci când sunt prescrise și să se facă cu serioșitatea cuvenită și amăsurat prescrișelor ritului nostru.

2. Euhologiuul nostru are două feluri de servicii pentru morți: a) Rânduiala îngropării sau așa-numitul Prohod, care are să se săvârșească când e de față trupul mortului (vezi *Euhologiu*, edit. III, p. 167 urm.) și b) Parastasul, care nu poftescă să fie de față trupul celui mort. De aici urmează, că după ritul bisericii noastre, pentru cel ce nu se înmormântează în parohie, așadară al cărui trup mort nu este de față, are să se săvârșească Parastasul (*Euhologiu*, ediț. III, p. 270). La acesta se poate adăuga rugăciunea pentru binecuvântarea colivei (*Euh.*, p. 445), precum și rugăciunile de deslegare obișnuite la morți (*Euh.*, ediț. III, p. 470 urm.).

3. Cel mai recomandat serviciu sacru pentru sufletul celui repausat este fără îndoială sf. Liturgie, a cărei valoare este nemărginită. Cu celebrarea sf. Liturgii pentru sufletul celui repausat se poate împreuna și cântarea parastasului anume la sfârșitul Liturgiei, cetindu-se și rugăciunea colivei și rugăciunile de deslegare obișnuite la morți, amintite sub p. 2.

4. Celebrarea sf. Liturgii se anunță poporului prin trasul clopotelor. Se pot trage clopotele și atunci când se servește numai parastasul în biserică. Cu ocaziunea celebrării sf. Liturgii ori a Parastasului se poate ținea predică potrivită. Asemenea se poate împărți pentru morți elemozină sau pomeană de la care însă să fie exchis orice abuz și în special abuzul de a împărți vinars poporului.

5. În urmă, îndemnăm Veneratul cler, să instrueze cât se poate de limpede poporul despre sufragiile bisericii pentru morți (*Conc. Prov.* I, titl. VI, cap. X); iar pe acei credincioși cari ar pofti alte servicii afară de cele prescrise de ritul nostru ori ar pofti chiar înmormântare fictivă, ducând la cimiter un sicriu gol ori vestminte de ale repausatului, să-i capaciteze că dorința lor este neîntemeiată, prin urmare nu le-o poate îndeplini.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 8 Aprilie 1915.

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 1032/1915, f. 79^v)

12

Nro 33-1916

/f. 1^v/ Escelenția Vostre! Prealuminate și Preasfințite
Domnule Archiepiscop și Metropolit!

Mie Preamilostiv Părinte! Preavenerat Ordinariat Metropolitan!

Subscrisul vin cu ceia mai profundă umilință a me ruga de Escelenția Voastre și de Preaveneratul Ordinariat Metropolitan să binevoiască a se îndura preagrațios, am

concede și a me autoriza ca în fiecare Luni, Marți și Joi din primele 6 săptămâni din pasesimile anului curent să pot în mod ligid⁴⁴ celebra liturgia sfântului Ioan Gură de aur.

Motivele cari me îndeamnă la aceasta autorizare și dispensă sunt vremurile grele și critice în cari trăim. Credincioșii în acestea zile de grea încercare, în sf. jertfă liturgică își caută ajutor și mângâiere. După ce îne amesurat disciplinei sf. noastre biserici, și a conciliului nostru provincial al II-lea, fără dispensă primită de la Preaveneratul Ordinariat Metropolitan, nu se concede parochilor a celebra liturgii private în pasesimi, ar urma ca credincioșii noștrii să fie lipsiți chiar în /f. 1'/ zilele acestea de grea încercare de fructul plin de mare folos a liturgiilor private.

Escelenția Voastră! E așa de înduioșător și parcă ți se rupe ceva din inimă când ajungi în împrejurarea ca să respingi pe proprii fii sufletești de la fructul liturgiilor private. Când vin credincioșii noștri și-Ți spun cu ochi înlăcrămați că cutare fiu sau frate a scris din cutare tranșeu, că prin ce ploaie de gloanțe a trecut, și bunul D-zeu l-a ferit, și-i pune la inimă că îndată va primi revașul său, să meargă la preot și să-i plătească să-i facă slujbă. Dacă cauți atunci să-l capacitezi să amâie servirea sf. liturghii până după paști, el începe a plânge și ase tângui, și te roagă să nu-i nefericești odorul și să nu-l lipsești de ajutorul lui D-zău! Dacă în astfel de momente i-ai refuza cererea, pe acel preot nu l-ar uita niciodată, și l-ar privi întotdeauna ca pe cel mai mare dușman al său. Ba orice nenorocire ar veni asupra scumpului său, ar atribui-o ca izvorâtă din preot, care nu a vrut să-l împărtășască de rodul sfintei liturgii. În astfel de momente e aproape imposibil a refuza credincioșilor cererile și a-i arunca în credința greșită ce și-o formează, că preotul dorește nefericirea scumpei lor rudeni.

De aceea, Escelenția Voastră, și /f. 2'/ Preavenerat Consistor Metropolitan, cu fiască umilință me rog, binevoii a ve folosi de dreptul ce Vi-l dă așezămintele sfintei noastre biserici, în special conciliul nostru provincial al III-lea, și a me autoriza ca Luni, Marți și Joi din primele șase săptămâni din postul mare, să pot în mod ligid⁴⁵ celebra liturgia Sf. Ioan cu rostul de aur. O cauză mai vrednică de considerare pentru a da concesiune spre a se celebra sf. liturgie în pasesimi, cred că sf. părinți ai conciliului al III-lea nici nu ș-au putut imagina, atunci când au hotărât că Preaveneratele Ordinariate pot da autorizație ca să se celebreze liturgia sf. Ioan și atunci când tipicul sf. noastre biserici prevede celebrarea altei liturgii.

În speranță că Escelența Voastră Veți binevoi am da autorizația cerută, vin a Ve săruta sf. Dreaptă

Oficiul parochial gr. cat al Sângerului.

Sânger, la 12 Februarie 1916.

Umilit serv, Octavian Florian, paroch gr. cat.

/f. 3/ Nr. 767-2926

De îndorsat pe albul suplicei parochului Octavian Floorian din Sângerul de câmpie de dtul 12 Februarie 1915 Nr. 33

⁴⁴ Temenul este subliniat de lectorul actului ajuns la Ordinariat. Alături de acesta apare și un semn de interogare.

⁴⁵ Din nou subliniere și interogare sub cuvântul „ligid”. Preotul se referă, desigur, la săvârșirea acestor slujbe cu autorizarea Ordinariatului.

Rezoluțiune

Rugarea de ați concede să celebrați Luni, Marți și Joi în SS. Paresimi liturgia S. Ioan ură de aur, nu ți-o putem împlini, fiind acelea zile după disciplina bisericii orientului, stabilită în canonul 49 de la Laodicea, aliturgice.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 22 Faur 1916

Nr. 767-1916

Multonoratumului Enea P. Bota, vppopului gr.cat în M. Luduș

Multonorate în Hristos Frate! Rezoluția la suplica parohului din Sângerul de câmpie o trimitem sub % spre a o admanua suplicantului.

Blaj, din ședința consistorială ținută în 22 faur 1916

Binevoitor...

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 767/1916, f. 1^rv, 2, 3)

13

/f. 1/ Nr. 40-1916

Preanonrat Oficiu Protopopeesc!

Din parohia Gilăului aproape 400-450 credincioși gr.-cat fac slujba de ostași pe câmpul de război. Războiul acesta ce nu mai vrea să aibă capăt acclamă multe mângăieri. Toți doresc să li se facă pentru iubiții lor de pe câmpul de luptă nu una, ci mulți doue, chiar trei liturgii și nu sunt atâtea zile în an ca la toți, și numai o singură s. liturgie să se poată celebra. Ca totuș, baremi în parte să pot satisface în privința aceasta și în aceste s. paresemi, mă rog să binevoiți a-mi cere de la Preaven. Ordinariat arhiepiscopesc facultate ca și în Paresemi să pot celebra s. liturgie a s. Ioan în acele zile în care nu se celebrează s. liturgie a s. Grigorie.

Oficiul parohial gr.-cat al Gilăului.

Gilău, la 6 Martie 1916

Cu deosebită stimă,

Dr. Victor Pop, adm. par.

Preanonratului Oficiu protopopesc al Clujului, în Cluj

/f. 2'/ Nr. 228-[1]916

Preavenerat Ordinariat Arhiepiscopesc!

Alăturat sub % aștern cu toată reverența, spre binevoitoare și părintească considerare, cererea de datul Gilău, 6 Martie 1916 Nr. 40/1916, adresată de Onor. Dr. Victor Pop, preotul Gilăului, subscrisului oficiu.

Oficiul protopopesc al Clujului.

Cluj, la 8 Martie v. 1916.

Umilit fiu, Dr. E. Daianu, protopop

/f. 2'/ Ps. 10 Martie 1916 Nr. 1355. Gilău

Preanonratului Dr. Elie Dăianu protop Cluj

Rugarea de la 6 martie 1916 Nr. 401/1916 a On-lui Dr Victor Pop din Gilău – de a-i da facultate să celebreze în s. Paresimi s. liturgia a s-lui Ioan Gură de aur în zilele

pentru cari nu e prescrisă altă liturgie - rugare înaintată de Frăția Ta la 8 Martie 1916 Nr. 228/1916 – nu o putem împlini.

Blaj, la 14 Martie 1916

Binevoitor...

(SJAAN, fond *Mitropolia Română Unită Blaj*, acte înregistrate, dos. 1355/1916, f. 1-2^{r-v})

On Funerals, Sermons and Prayers in Times of War (1915-1916)

ABSTRACT

By its extent and duration, the First World War triggered new situations for the priests that remained beside believers, which not everybody knew how to cope with, without breaching the official canons, the Typikon. A part of them did not know to preach mobilizing sermons for those from home, or how to offer up prayers for those mobilized, overran the sacral time established for such prayers and, especially, did not know how to perform church service for those dead on the battlefield or in military hospitals. Aroused problems are proposed to be debated in priestly conferences or debated in addresses forwarded to archpriests and consistories to receive the necessary guidance. Texts of these documents produced by the Orthodox priests as well as the Greek-Catholic ones and responses received from immediate supervisors were commented upon, then transcribed wholly in the Annexes of the article.

Abrevieri bibliografice

Bașa 2015 - Alexandru Bașa, *Întoarcere în timp*, Cluj-Napoca, 2015

Maior 2016- Liviu Maior, *Doi ani mai devreme*, Cluj-Napoca, 2016

Muntean 1915 - Cassian R. Munteanu, *Atacul. Însemnările din război ale unui soldat român din armata austro-ungară*, București, 1915

Nicolescu, Dobrescu, Nicolescu 2018 - Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee: 1916-1919*, Vol. I, București, 2018

SJAAN - Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale

Șerban 2003 - Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Alba Iulia, 2003

Talpeș 2008 - Petru Talpeș, *Amintiri*, Timișoara, 2008

Cuvinte cheie: preoți ortodocși, preoți greco-catolici, soldați, război, tipic bisericesc, liturghia Sf. Ioan Gură de Aur

Keywords: Orthodox priests, Greek-Catholic priests, soldiers, war, Typikon, Liturgy of St. John Chrysostom